

بازارشناسی استانی (قسمت دوم)

(مدیریت امور استان های موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

خراسان رضوی

(جمشید عینالی)

(فوق لیسانس جغرافی، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

مقدمه

استان خراسان رضوی به مرکزیت شهر مشهد هسته اصلی استان خراسان سابق را دربر می گیرد، و در شمال شرق کشور واقع شده است. این استان دارای ۸۴۱ کیلومتر مرز مشترک با کشورهای همسایه (۳۰۲ کیلومتر با کشور افغانستان، ۵۳۹ کیلومتر با کشور ترکمنستان) بوده و مساحت آن بالغ بر ۱۴۴۶۸۱ کیلومتر مربع است.

جمعیت استان خراسان رضوی بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ بالغ بر ۴۷۸۰۱۳۲ نفر بوده است که از این تعداد ۶۱/۱ درصد یعنی ۲۹۲۱۹۹۲ نفر در نقاط شهری و ۳۸/۸۶ درصد معادل ۱۸۵۶۰۷۲ نفر در نقاط روستایی استان سکونت داشته و ۰/۰۴ درصد یعنی ۲۰۶۸ نفر دیگر نیز به صورت غیر ساکن در استان زندگی می کرده اند. با توجه به آمار برآورد جمعیت سال ۱۳۸۳ استان، حدود ۶۲ درصد جمعیت خراسان رضوی بین ارتفاعات بینالود و هزار مسجد که دشت مشهد نام دارد، مستقر هستند و ۴۳ درصد کل جمعیت خراسان رضوی نیز در خود شهر مشهد جای دارند که این امر باعث شده به طور طبیعی توجه به کلانشهر مشهد بیشتر شود.

نرخ فعالیت جمعیت فعال استان در سال ۱۳۸۱ حدود ۳۶/۳ درصد بوده و نرخ بیکاری نیز حدود ۱۰/۶ درصد گزارش شده است. سهم بخش های اقتصادی در اشتغال استان در سال ۱۳۸۱ به شرح جدول زیر بوده است:

بخش فعالیتی سهم شاغلین خدمات ۲۹ درصد کشاورزی ۴۴ درصد صنعت و معدن و ساختمان ۲۵ درصد

استان خراسان با توجه به بهره مندی از گونه های متفاوت آب و هوایی و قدمت فعالیت های صنعتی، یکی از قطب های صنعتی کشور محسوب می شود. نتایج رده بندی صنعتی استان های کشور که با استفاده از روش های برنامه ریزی چند منظوره توسط معاونت برنامه ریزی وزارت صنایع و معادن انجام شده است نشان می دهد این استان از نظر شاخص سرمایه ثابت مکان سوم و از نظر شاخص سرمایه گذاری واحدهای فعال پس از تهران رتبه دوم و از نظر شاخص اشتغال پس از تهران و اصفهان، رتبه سوم و در مجموع حائز رتبه چهارم می باشد که این نشان دهنده اهمیت فعالیت های صنعتی استان خراسان می باشد.

این استان به دلیل جایگاه ویژه مکانی خود، اقلیم متنوع و جاذب، موقعیت ویژه جغرافیایی دارای اهمیت بسیار زیادی در تبادلات تجاری بین کشور با ممالک آسیای شرقی و آسیای میانه و همسایگان غربی ایران بوده است، به دلیل همین موقعیت خاص،

کهن ترین و طولانی ترین راه ارتباطی بین شرق و غرب یعنی «جاده ابریشم» از طریق خراسان شرق را به غرب مرتبط می ساخت.

در بیشتر بررسی ها و مطالعات انجام گرفته از جمله مطالعات آمایش سرزمین، خراسان رضوی به سه منطقه آب و هوایی شمال، مرکز و جنوب تقسیم می شود:

۱- شمال خراسان بطور کلی دارای شرایط آب و هوایی معتدل و سرد کوهستانی است. این منطقه حاصلخیزترین و مترکم ترین بخش استان از نظر جمعیت، فعالیت های اقتصادی و امکانات زیربنایی است که شامل شهرستان های قوچان، مشهد، درگز، سرخس، چناران و ... می شود. بیشتر جمعیت و امکانات اقتصادی و زیربنایی این منطقه در اطراف شهر مشهد و در محور مشهد-قوچان قرار دارد.

۲- منطقه مرکزی استان شامل شهرستان های سبزوار، نیشابور، تربت حیدریه، کاشمر، تربت جام، تایباد، خواف و ... است که این منطقه دارای آب و هوای نیمه بیابانی ملایم بوده و فعالیت اصلی اقتصادی آن کشاورزی است که در دشت های وسیع دامنه های جنوبی بینالود تا کویر نمک و مناطق کویری مرز افغانستان انجام می شود.

۳- جنوب خراسان دارای آب و هوای خشک و نیمه بیابانی است که شهرستان های فردوس، بردسکن و گناباد را در بر می گیرد.

گردشگری استان خراسان

جاذبه های تاریخی: استان خراسان رضوی یکی از مهم ترین قطب های گردشگری کشور است که با برخورداری از جاذبه های طبیعی، تاریخی و مکان های دیدنی مذهبی سالیانه تعداد زیادی از گردشگران داخلی و خارجی را به خود جذب می نماید. مهم ترین اماکن دیدنی استان خراسان رضوی عبارتند از: حرم مطهر حضرت امام رضا (ع) و مجموعه آستان قدس رضوی، مسجد گوهرشاد، مدرسه پریزاد، مدرسه دودر، بقعه خواجه ربیع، بقعه گنبد سبز، آرامگاه نادرشاه افشار، مصلای مشهد، طریقه، شاندریز، پارک وکیل آباد، کوه سنگی، بند گلستان، خواجه اباصلت، خواجه مراد و مقبره گوهرتاج (در مشهد)، مسجد پامانار، آرامگاه ملا هادی سبزواری، مناره خسروگرد، رباط مهر، آرامگاه سید حسن غزنوی و مسجد جامع (در سبزوار)، گنبد هارونیه و آرامگاه فردوسی (در توس)، کتیبه نادری، عمارت خورشید، ارغون شاه و مسجد کبود گنبد (در کلات نادری)، شهر عتیق، تپه بام و مدرسه عرضیه (در قوچان)، آرامگاه شاه قاسمانوار و مقبره شیخ احمد جامی (در تربت جام)، برج کرات (در تایباد)، ارگ کلاه فرنگی، دریاچه گل بی بی و آرامگاه بابا لقمان (در سرخس)، قدمگاه رباط عباسی و آرامگاه های عطار، کمال الملک و خیام (در نیشابور)، برج علی آباد، مناره فیروز آباد، باغ مزار و آرامگاه مدرس (در کاشمر) و مقبره شیخ حیدر و مسجد ملک (در تربت حیدریه).

- جاذبه‌های طبیعی: منطقه ییلاقی شاندریز، منطقه تفریحی طرقله، پارک ملی تندوره، چشم‌اندازهای جنگلی استان، منطقه حفاظت شده میان‌دشت، مراتع زیبا و انبوه که دربرگیرنده سکونتگاه‌های عشایری منطقه است، منطقه حفاظت شده سالوگ، منطقه حفاظت شده سرانی، منطقه حفاظت شده اسفراین، کویر سبزوار، سواحل رودخانه‌ها و منابع آبی موجود، ارتفاعات کلات، آبشار ارتکند، دریاچه بزنگان، چشمه‌های آب گرم و معدنی و... بخشی از مناطق توریستی - طبیعی خاص استان خراسان رضوی هستند که مورد توجه گردشگران استان خراسان رضوی قرار می‌گیرند. مناطق ییلاقی درگز، باغهای گلریز و چقر، دره درون‌گر، پارک ملی چهل میر (در درگز)، قرخ‌قیز یا چهل دختر (در شهر دستگرد قدیم) از دیگر مکان‌های توریستی طبیعی خاص استان خراسان رضوی به شمار می‌آیند.

صنایع و معادن

خراسان رضوی یکی از مهم‌ترین مراکز صنایع دستی‌ایران است. از گذشته‌های دور، بخش بزرگ تولیدات خراسان را فرآورده‌های کشاورزی و صنایع دستی به خود اختصاص داده است. از این رو کالا‌های صادراتی استان خراسان در سطح ملی، فرآورده‌های کشاورزی، چون گندم، زعفران، زرشک، کشمش، پوست دام، و در مورد هنرهای دستی، فرش، فیروزه تراش داده شده، پوستین،... بوده است که برخی از صنایع دستی استان چون فیروزه، پوستین دوزی، فرش بافی و... شهرت جهانی دارند.

استان خراسان دارای ۲۶ شهرک صنعتی فعال، ۸ شهرک صنعتی در حال احداث می‌باشد که وسعتی معادل ۵۰۴۷ هکتار را داراست. متراژ صنعتی قابل واگذاری شهرکهای مذکور ۱۸۶۲ هکتار است که از این میزان متراژ ۱۰۶۹ هکتار آن طی ۲۰۶۵ قرارداد به متقاضیان واجد شرایط واگذار گردیده است. قابل ذکر است این تعداد قرارداد ۲۳ درصد کل جواز تاسیس‌های صادره استان خراسان در وزارت صنایع و معادن می‌باشد. خراسان رضوی به دلیل جایگاه ویژه مکانی خود، که محل برخورد پدیده‌های مهم و متفاوت زمین‌شناختی است، جایگاه مناسبی از لحاظ گنجایش و گوناگونی ذخایر معدنی دارد. ذخیره‌های میدان گازی سرخس، زغال سنگ، سنگ آهن، مس، روی، آهن، منگنز، خاک نسوز، منیزیت، گل سفید، سنگ‌های ساختمان، مانند مرمریت، گرانیت، تراورتن، سنگ آهن و گچ و نیز فیروزه در استان یافت می‌شود. کاوش‌های جدید از وجود ذخایر بزرگ اورانیوم، رادیوم و توریم خبر می‌دهد. این منابع از لحاظ تأمین انرژی، ارزش اقتصادی بالایی برخوردارند.

کشاورزی و دامداری

استان خراسان رضوی به دلیل شرایط ویژه اقلیمی، وجود خاک‌های زراعی مرغوب، آب فراوان، دشت‌ها و دره‌های بزرگ و حاصلخیز، دارایی‌های درخشانی در امر کشاورزی است و می‌توان گفت، که سرزمین پر برکت خراسان رضوی، با آب و هوای متنوع و منابع آب و خاک غنی، از امکانات بالقوه بسیار بالایی برای گسترش کشاورزی برخوردار است. دشت‌های پهناور خراسان از لحاظ آب و هوایی در نواحی گرم، معتدل و سردگسترده شده‌اند و همین امر این استان را به یکی از مهمترین تولیدکنندگان محصولات مختلف باغی و زراعی و نیز به عنوان مهم‌ترین تولیدکننده محصولات دامی کشور تبدیل کرده است. از عمده‌ترین محصولات کشاورزی استان می‌توان به محصولات آبی از قبیل: چغندر قند، پنبه، دانه‌های روغنی، سیب زمینی، پیاز، گوجه فرنگی، حبوبات، انواع میوه‌جات جالیزی گیاهان علوفه‌ای، زرشک، زعفران، انواع گل و گیاهان زینتی، گندم و جو و... اشاره کرد.

منطقه خراسان مهم‌ترین منطقه پرورش دام در ایران است. پرورش دام در استان خراسان رضوی به شکل‌های گوناگون کوچ‌نشینی، رمه گردانی، روستایی و تلفیق زراعت و دامداری و دامپروری صنعتی دیده می‌شود. مهم‌ترین گونه‌های دامی خراسان رضوی، گوسفند، بز، گاو، گاو میش و شتر است. فعالیت‌گاو‌داری به شیوه صنعتی برای تولید شیر و گوشت در خراسان از اهمیت زیادی برخوردار است. این استان از نظر ظرفیت تولید شیر و گوشت و تولیدات دامی دارای اهمیت زیادی در کشور است.

ارتباطات و ترانزیت

ترانزیت کالا و انرژی بدلیل موقعیت ممتاز کشور که در محل تلاقی دو کریدور

شمال - جنوب و غرب به شرق قرار دارد و جزو دو کریدور از سه کریدور ارتباطی بزرگ دنیاست از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این نکته به معنای آنست که می‌توان با دریافت حق اجازه عبور کالا و انتقال انرژی به بازار هدف و کشورهای مورد نیاز، سالانه میلیاردها دلار نصیب کشور خواهد کرد. این امر با توجه به زیرساخت‌های ارتباطات جاده‌ای و ریلی استان خراسان رضوی می‌تواند نقش بسیار مهمی را در ترانزیت کالاها و انرژی منطقه آسیای میانه و ارتباط دادن آن‌ها با بنادر جنوب کشور صورت بگیرد که بخش مهمی از محور توسعه شرق (استان‌های خراسان شمالی، جنوبی، رضوی و سیستان و بلوچستان) است که مساوی با محوریت‌زدایی در استان‌های شرقی است که حدود ۱۹ درصد جمعیت کشور را در خود جای داده‌اند. تهیه سند طرح محور توسعه شرق به سال ۱۳۶۴ باز می‌گردد که در مباحث آمایش سرزمین آن، بر تاسیس منطقه آزاد تجاری چابهار و منطقه ویژه سرخس به عنوان دو مبادی ورودی و خروجی تأکید شده بود.

توسعه محور شرق یعنی دروازه ارتباط اقتصادی با کشورهای محصور در خشکی آسیای مرکزی و قفقاز به عبارت دیگر پل ارتباطی با کشورهای آسیای میانه و حوزه خلیج فارس، به معنای ارتباط یافتن غیرمستقیم با کریدور ترانزیت اروپا - قفقاز - آسیای مرکزی (تراسکا) و به تبع آن اتصال با کشورهای اروپایی. لذا ترانزیت هوایی، ریلی و جاده‌ای، منطقه خراسان را از یک سو به عنوان پل ارتباطی مشرق زمین به مغرب زمین و از سوی دیگر به عنوان رابط میان کشورهای آسیای مرکزی و حوزه خلیج فارس معرفی کرده است.

راه آهن

شبکه راه آهن استان به طول ۷۳۰ کیلومتر است و به دو مسیر اصلی تهران - مشهد و مشهد - بافق - بندرعباس تقسیم می‌شود. طرح خط آهن مشهد - تهران کشورهای آسیای میانه و آسیای شرقی را به شبکه خط آهن غرب و اروپا متصل می‌سازد. این شبکه نه تنها شبکه راه آهن آسیای مرکزی را به بنادر خلیج فارس پیوند می‌دهد، بلکه با کمک یک خط آهن جدید به درازای ۳ هزار کیلومتر، سبب پیوند چین به اروپا می‌شود که از مسیری که در خاک شوروی سابق قرار داشت کوتاه‌تر است. بخش دیگر این طرح، راه آهن مشهد - بافق - بندرعباس است که از این طریق استان خراسان به لحاظ دارا بودن شرایط جغرافیایی مناسب در مسیر محور ارتباطی کشورهای آسیای میانه و افغانستان با آب‌های آزاد بین‌المللی و کشورهای حاشیه خلیج فارس قرار می‌گیرد. اتصال راه آهن مشهد - بافق - بندرعباس و مشهد - سرخس - تاجن و همچنین اتصال راه آهن مشهد به شمال کشور و بهره‌گیری از حمل و نقل ریلی در مسیر کشورهای جاده ابریشم، می‌تواند موقعیت‌های جدیدی را در عرصه فعالیت‌های اقتصادی فرا روی توسعه استان قرار دهد.

راه‌های زمینی استان خراسان رضوی به راه‌های جاده‌ای و راه‌های آهن دسته‌بندی می‌شوند. راه‌های جاده‌ای خراسان رضوی شامل محورهای زیر هستند:

محور شمالی

این مسیر ارتباطی از طریق مازندران، به محورهای شمال غربی خراسان شمالی می‌پیوندد. مسیر اصلی آن، شهرستان‌های بجنورد، شیروان، قوچان، چناران و مشهد است. دنباله این راه از طریق فریمان، تربت جام، تایباد، به دوغارون در مرز افغانستان رفته به راه‌های آن کشور می‌پیوندد. درازای این مسیر از مرز افغانستان تا شهر بجنورد در خراسان شمالی حدود ۵۵۰ کیلومتر است.

محور غربی

این راه بهترین مسیر دسترسی مشهد - تهران است، که پس از گذشتن از سمنان، دامغان و شاهرود، به راه‌های استان خراسان رضوی پیوسته و از شهرهای سبزوار و نیشابور گذشته در مشهد پایان می‌پذیرد. درازای این مسیر ۸۹۲ کیلومتر است.

محور جنوبی

این راه سبب پیوستن استان خراسان رضوی با خراسان جنوبی و شهرهای یزد، کرمان، زاهدان و زابل می‌شود. اینراه پس از گذشتن از تربت حیدریه، گناباد، فردوس و

طیس، از طریق رباط پشت بادام، بهیزد می‌رسد، که درازای آن ۹۳۹ کیلومتر است. شاخه دیگر این راه، از مسیر دیهوک و راور به کرمان می‌رسد، که درازای مسیر آن، ۸۹۴ کیلومتر است. راه سوم، راهمشهد- زاهدان است، که پس از گذشتن از شهرهای گناباد، قائن و بیرجند در خراسان جنوبی، به زاهدان می‌رسد. درازای این مسیر از مشهد تا زاهدان ۹۷۵ کیلومتر است.

فرودگاه

استان خراسان رضوی دارای دو فرودگاه فعال است که فرودگاه شهر مشهد در ردیف فرودگاه‌های بین‌المللی کشور بوده و دارای تجهیزات و کادر تخصصی کافی در کشور است و با اقدامات صورت گرفته از قبیل صدور ویزای یک هفته‌ای برای اتباع خارجی در فرودگاه بین‌المللی مشهد (و پنج فرودگاه بین‌المللی دیگر کشور) با هدف توسعه گردشگری نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی استان ایفا خواهد کرد. و دیگر استان فرودگاه سبزوار است که دارای درجه اهمیت ملی می‌باشد.

نقاط قوت

- ۱- وجود مرقد مطهر حضرت رضا (ع) به عنوان زیارتگاه شیعیان جهان.
- ۲- استقرار استان در کریدورهای بین‌المللی شمال - جنوب و شرق - غرب و قرار گیری آن در مسیر شبکه‌های حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی.
- ۳- موقعیت ممتاز جغرافیایی به عنوان دروازه مبادلات بازرگانی کشور با آسیای مرکزی و نزدیکی به ذخایر نفت و گاز آسیای مرکزی و نقش مهم ژئوپولیتیکی استان در زمینه تعاملات بین‌المللی.
- ۴- مطرح بودن پایانه و گمرک مرزی سرخس به عنوان یکی از اصلی‌ترین مبادی ورود و خروج کالا در منطقه که در سند توسعه محور شرق به عنوان مکمل منطقه آزاد تجاری چابهار از آن یاد شده است.
- ۵- تنوع اقلیمی، وجود مراتع و دیم‌زارهای مستعد و برخورداری از طیف گسترده‌ای از محصولات گرمسیری و سردسیری، گیاهان دارویی و فرآورده‌های دامی.
- ۶- برخورداری از پشتوانه فرهنگی و تاریخی بسیار غنی در سطح ملی و بین‌المللی.
- ۷- وجود مراکز علمی و دانشگاهی بزرگ و مؤسسات عالی پژوهشی دولتی و خصوصی.
- ۸- وجود نیروی انسانی متخصص و برخورداری از ظرفیتهای اجرایی قابل توجه و امکان صدور خدمات فنی و مهندسی.
- ۹- بهره‌مندی از آستان قدس رضوی به عنوان یک نهاد توانمند اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.
- ۱۰- دارا بودن رتبه‌های اول تا سوم در تولید تعداد زیادی از انواع محصولات زراعی، باغی و دامی در کشور و داشتن سهم عمده‌ای در محصولات صادراتی.
- ۱۱- وجود معادن غنی نظیر سنگ آهن، بوکسیت، منیزیت، مس، کرومیت، گرانیت، سنگ‌های قیمتی و ذخائر گاز طبیعی.
- ۱۲- برخورداری از زمینه‌های مناسب توسعه صنعتی به ویژه در صنایع غذایی، نساجی، قطعه‌سازی، خودروسازی، پتروشیمی و صنایع معدنی.
- ۱۳- وجود کلانشهر مشهد مقدس به عنوان یک مرکز مهم ارائه خدمات برتر در سطح ملی و فراملی.
- ۱۴- برخورداری از شبکه‌های زیربنایی و خدماتی مناسب جهت جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی.
- ۱۵- برخورداری از ظرفیت‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی برای جذب گردشگری داخلی و خارجی.
- ۱۶-۱۷- پارک جنگلی و ۴۶ ذخیره‌گاه جنگلی در سطح استان خراسان وجود دارد که در سطح ۱۴ هزار هکتار امر مراقبت از آن‌ها صورت گرفته است و به عنوان یک بانک ژنتیک گیاهی و جانوری مطرح است.
- ۱۷- استان خراسان دارای ۲۶ شهرک صنعتی فعال و ۸ شهرک صنعتی در حال احداث می‌باشد که وسعتی معادل ۵۰۴۷ هکتار را دربر گرفته است.
- ۱۸- بهره‌مندی از ذخایر معدنی غنی از قبیل زغال سنگ، فیروزه، مس، روی، آهن،

منگنز، خاک نسوز، منیزیت، گل سفید، سنگ‌های ساختمان، مانند مرمریت، تراورتن، گرانیت، سنگ آهن و گچ

۱۹- استان خراسان رضوی یکی از مهم‌ترین قطب‌های گردشگری تاریخی- فرهنگی ایران است که با برخورداری از اماکن تاریخی و مکان‌های دیدنی مذهبی سالیانه تعداد زیادی از گردشگران داخلی و خارجی را به خود جذب می‌نماید.

۲۰- استان خراسان دارای قابلیت بالایی در طبیعت گردی است.

۲۱- استان خراسان رضوی یکی از اصلی‌ترین مراکز پرورش انواع دام در کشور است، دارا بودن مزیت نسبی در دامداری، که می‌توان آن را به عنوان یکی از محورهای توسعه استان مطرح نمود

۲۲- شمال استان بویژه شهرستان سرخس از لحاظ مرتع و دامداری، یکی از مراکز مهم پرورش گوسفند قره‌گل و بلوچی است. مراتع آن قشلاقی و علوفه آن کم دوام (۴۰ روزه) ولی با ارزش‌اند. پهنه مراتع سرخس ۴۰۰ تا ۵۰۰ کیلومتر مربع بوده و دام‌ها تمامی روزهای سال را در آن جا به سر می‌برند.

۲۳- خراسان رضوی یکی از مهم‌ترین مراکز صنایع دستی ایران است، برخی از صنایع دستی آن، چون فیروزه، پوستین دوزی، فرش بافی و... شهرت جهانی دارند.

۲۴- زیباترین و بی‌همتاترین فیروزه جهان از معدن فیروزه نیشابور بدست می‌آید. فیروزه نیشابور بدلیل کیفیت عالی آن از معروفیت خاصی برخوردار است. وجود نمونه‌های زیبایی از این سنگ در موزه‌های مطرح دنیا چون موزه زمین‌شناسی لندن و آمریکا و موزه علوم زمین تهران خود گواه بر ارزش این سنگ قیمتی است.

۲۵- داشتن پیشینه قوی صنعتی (بویژه در صنایع غذایی و صنایع تبدیلی کشاورزی) که منجر به توسعه کشاورزی در استان و جذب سرمایه‌گذاری‌های زیادی برای توسعه کشاورزی شده است.

۲۶- استان خراسان یکی از مناطق عمده کشاورزی کشور به شمار می‌آید و محصولات کشاورزی عمده استان خراسان عبارتند از:

- چغندر قند: استان خراسان با تولید بیش از ۱۸ میلیون تن چغندر قند در سال و وجود ۱۰ کارخانه قند، سهم به‌سزایی در تولید قند و شکر کشور دارد.
- پنبه: حدود ۲۵٪ از کل پنبه کشور، در استان خراسان تولید می‌شود که مقام دوم کشور را پس از استان گلستان دارد. به دلیل شرایط خوب آب و هوایی، بهترین و مرغوبترین ارقام پنبه در استان تولید می‌شود. محصول تولیدی سالانه پنبه استان به ۴۰ هزار تن می‌رسد.

● دانه‌های روغنی: از دیگر محصولات تولیدی در استان، دانه‌های روغنی بویژه آفتاب‌گردان است که حدود ۱۰ هزار هکتار از اراضی استان به کشت آن اختصاص دارد.

● سیب زمینی، پیاز، گوجه فرنگی، حبوبات، انواع میوه‌جات، جالیز و همچنین گیاهان علوفه‌ای از دیگر محصولات مهم استان است.

● زرشک: ۸۷٪ از کل محصول زرشک در استان خراسان تولید می‌شود. این محصول از شمال تا جنوب استان به صورت خودرو و دست‌کاشت پراکنده است. اما تولید واقعی زرشک بی‌دانه، خاص مناطق جنوبی استان و خراسان جنوبی است.

● تولید گل و گیاهان زینتی: در سالهای اخیر به دلیل گرایش بازارهای داخلی و جهانی به تولید گیاهان تزئینی، تولید آن در خراسان با صدور ۴۱ پروانه تاسیس تولید گل، روند صعودی قابل توجهی داشته باشد. این فعالیت سودآوری بالایی دارد و رفته رفته خراسان با برخورداری از نعمت آفتاب فراوان به یکی از مراکز تولید و پرورش این نوع محصولات تبدیل می‌شود.

● گندم و جو: این دو محصول با توجه به شرایط مناسب استان، بیشترین سطح زیرکشت را به خود اختصاص می‌دهند.

● تولید محصولات باغی از قبیل گردو، بادام، سیب، گلابی، پسته، زعفران، خرما و مرکبات، و...

نقاط ضعف

۱- توسعه نامتوازن مناطق مختلف استان در عین دارا بودن جایگاهی مناسب در توسعه صنعتی و اقتصادی از منظر ملی

۲- شرایط نامناسب اقلیمی بویژه کمبود نزولات جوی و تداوم خشکسالی‌ها در

تبدیلی و تکمیلی و نگهداری کشاورزی.

۸- داشتن مرز مشترک با کشور افغانستان که بدلیل ضعف بنیه اقتصادی مناطق مرزی استان به عنوان یک مشکل مطرح است.

۹- خالی شدن روستاهای مرزی استان بدلیل از دست دادن زمین‌های درآمد، امنیت کم و خشکسالی‌های بیابانی که بویژه از نظر امنیتی یک چالش به شمار می‌رود.

۱۰- مجاورت با دو کویر بزرگ ایران (لوت و نمک)

۱۱- قاچاق سوخت و کالاهای غیر مجاز و با استاندارد پایین

۱۲- عدم وجود یک دولت مرکزی قوی در کشور افغانستان و قاچاق مواد مخدر و آدم‌ربایی در نقاط مرزی

۱۳- خشکسالی‌های مداوم و به تبع آن از بین رفتن زمین‌های اشتغال و معیشت مردم در مناطق جنوبی استان

راهبردهای بلندمدت

بررسی‌های مختلفی در ارتباط با مسائل استان خراسان رضوی صورت گرفته است و در بین آن‌ها "سند ملی توسعه استان خراسان رضوی" مصوبه هیات وزیران اصلی‌ترین قابلیت‌ها و عمده‌ترین تنگناها و محدودیت‌های توسعه و مسائل اساسی استان را بر می‌شمرد و هدف‌های توسعه بلندمدت و راهبردهای حصول به این اهداف را ذکر می‌کند. سند مزبور توجه خود را بیشتر به مسائل زیربنایی معطوف می‌دارد که علی‌القاعده قبل از توسعه بازرگانی استان قرار می‌گیرند. یعنی ابتدا باید بر اساس سند توسعه استان اقدامات اساسی توسعه در استان آغاز شوند تا به تبع آن بخش بازرگانی حساسیت لازم را بیابد. معذالک موارد زیر در ارتباط با وظایف وزارت بازرگانی می‌تواند به عنوان راهبردهای کوتاه مدت و میان مدت از هم‌اکنون مدنظر قرار بگیرد:

راهبردهای میان مدت و کوتاه مدت

۱- توسعه تعاملات اقتصادی خارجی استان به ویژه با کشورهای هم‌جوار و استفاده از موقعیت ترانزیتی استان با کشورهای حاشیه خلیج فارس.

۲- توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی، خدمات ترانزیت و حمل و نقل، توسعه فرآیندها، گمرکات و ایجاد منطقه ویژه اقتصادی.

۳- ساماندهی و تجهیز امکانات استان در جهت استفاده از فرصت‌های تعاملات فرهنگی و بازرگانی با افغانستان.

۴- بسترسازی برای توسعه فن‌آوری اطلاعات جهت کارآمد کردن خدمات دولتی و سایر بنگاه‌ها در راستای توسعه نقش‌های جدید استان در تعاملات بین‌المللی.

۵- زمینه‌سازی برای استفاده از توانمندیهای بخش خصوصی، تشکلهای و نهادهای مردمی در فرآیند توسعه استان.

۶- توسعه صنعتی استان با اولویت صنایع تبدیلی و غذایی، نساجی، حمل و نقل، معدنی، قطعه‌سازی، فلزات اساسی، شیمیایی، الکترونیک و ماشین‌آلات و تجهیزات، فلزی و ریخته‌گری، صنایع پایین دستی پتروشیمی و دارویی.

۷- ایجاد فعالیت‌های نوین کشاورزی (آبی‌پروری، کشت‌های مترکم و گلخانه‌ها).

۸- ساماندهی بخش کشاورزی در استان و تبدیل آن به کشاورزی تجاری و پیشرفته.

۹- تمرکززدائی فعالیت‌ها از کلانشهر مشهد، اصلاح نظام شهری، تقویت و تجهیز محورهای خارج از منطقه شهری مشهد و تقویت بنیانهای اقتصادی و خدماتی نواحی توسعه نیافته در استان.

۱۰- طراحی ساختار مدیریتی ویژه برای استان در جهت کاهش عدم تعادلهای منطقه‌ای، کارآمد کردن نظام اداری و اجرایی و فراهم نمودن زمینه لازم جهت ایفای نقش‌های ملی و فراملی آن.

۱۱- استفاده از کلیه امکانات و جاذبه‌های گردشگری و متنوع سازی خدمات قابل ارائه به گردشگران در استان و ایجاد زیرساخت‌های مناسب در نواحی گردشگری و بسترسازی مناسب برای مشارکت بخش خصوصی در جهت سرمایه‌گذاری در این زمینه و حفظ و نگهداری و معرفی مراکز تاریخی، فرهنگی و جاذبه‌های گردشگری استان و

۳- تراکم نسبی پائین جمعیت و پراکندگی زیاد سکونتگاهها در گستره جنوبی استان

۴- بیابانی بودن بیشتر وسعت استان و بالا بودن میزان فرسایش و تخریب منابع آب و خاک

۵- استقرار استان در کمربند زلزله خیز کشور

۶- کمبود تاسیسات مهار، ذخیره‌سازی و توزیع آب به فعالیت‌ها و مراکز زیست استان

۷- قاچاق سوخت و کالا در سطح وسیع به کشور افغانستان بدلیل تفاوت قیمت در دو سوی مرز

۸- مهاجرت بی‌رویه و تخلیه روستاهای مرزی و پائین بودن ضریب امنیتی مطلوب در مناطق مرزی استان

۹- نبود سازوکار مناسب و لازم برای جلوگیری از تردد و اسکان غیر مجاز اتباع بیگانه در استان

۱۰- محدودیت منابع آب و کاهش شدید ذخایر و پتانسیلهای آب‌های زیرزمینی استان.

۱۱- وجود گسل‌های فراوان و فراوانی زلزله‌های مخرب و متناوب.

۱۲- محدودیت تأمین و انتقال آب جهت توسعه کانون‌های مهم شهری (مشهد - سبزوار - نیشابور و ...).

۱۳- عدم تجهیز شبکه‌های زیربنایی استان متناسب با قابلیت‌های آن.

۱۴- حرکت ماسه‌های روان، وجود طوفان‌های مخرب و فرسایش بادی

فرصت‌ها

۱- ثبات نسبی سیاسی در افغانستان و وجود یک بازارچه مرزی مشترک، و تعاونی مرزنشینان فعال در استان

۲- بهره‌مندی از مرز مشترک با کشور افغانستان و همکاری در باسازی آن با توجه به موقعیت استراتژیک استان و وضعیت ارتباطی مناسب با آن کشور

۳- برخورداری از فرودگاه بین‌المللی و امکان توسعه ظرفیت ترابری هوایی در آینده

۴- امکان توسعه ظرفیتهای ترانزیتی حمل و نقل کالا و مسافر

۵- وجود معادن غنی کانی‌های غیرفلزی و سنگهای تزئینی در استان

۶- برخورداری از ظرفیتهای میراث فرهنگی و توسعه توریسم تاریخی و فرهنگی و داشتن جاذبه‌های اکوتوریسم و طبیعت‌گردی

۷- واقع شدن در کریدور ارتباطی شمال - جنوب و شرق - غرب کشور

۸- پیشینه قوی در صنایع دستی بویژه در فرش و سایر بافته‌ها

۹- امکان سرمایه‌گذاری ملی و خارجی بدلیل قرار گرفتن در مسیر بزرگراه آسیایی در جهت توسعه سیستم حمل و نقل و ترانزیت کالا

چالش‌ها

۱- عدم تعادل در توسعه یکپارچه و موزون استان.

۲- تمرکز فعالیت‌ها و خدمات در شهر مشهد و تشدید اثرات جانبی آن بر مهاجرت و حاشیه‌نشینی و آلودگی‌های زیست محیطی و ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی.

۳- فقر مفرط در برخی از مناطق استان و وجود ناهنجاری‌های اجتماعی (قاچاق مواد مخدر و کالا)، امنیتی و بهداشتی مهاجران و پناهن‌دگان ناشی از ترندهای غیرقانونی در مناطق مرزی.

۴- عدم استفاده بهینه از منابع محدود آب، عدم مهار و کنترل آب‌های سطحی (رودخانه‌های مرزی) و روشهای نامناسب آبیاری و مصرف آب (پایین بودن راندمان آبیاری).

۵- افت شدید سفره‌های آب زیرزمینی و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع پایه و تخریب محیط زیست استان.

۶- وجود شیوه‌های سنتی در فعالیت‌های تولیدی استان (اعم از کشاورزی، صنعت و خدمات).

۷- پایین بودن سهم استان در صنایع مادر تخصصی و پیشرفته و ناکافی بودن صنایع

۱۲- همکاری متقابل اقتصادی- اجتماعی با کشورهای همجوار در مناطق مرزی در راستای پایدارسازی امنیت منطقه.

● در راستای همکاریهای دو جانبه مابین دو کشور (ایران و افغانستان) و بدلیل خلاء های فراوانی که در بازارهای کشور افغانستان برای محصولات صادراتی ایرانی وجود دارد، ایجاد مرکز توسعه تجاری در یکی از شهرهای بزرگ افغانستان (به منظور معرفی کالاهای مزیت دار استان و کشور، بازار یابی و...) با توجه به تفوق تجاری ایران نسبت به افغانستان ضمن تسهیل مبادلات تجاری دو کشور باعث نفوذ صادر کنندگان ایرانی به بازارهای افغانستان شده و افزایش صادرات غیر نفتی استان و کشور را به همراه خواهد داشت.

● در راستای تقویت همکاری های دو جانبه و چند جانبه بین ایران و کشورهای آسیای میانه و ترکمنستان، ایجاد مرکز توسعه تجاری در یکی از شهرهای بزرگ ترکمنستان یا یکی از کشورهای آسیای میانه (به منظور معرفی کالاهای مزیت دار استان و کشور، بازار یابی و...) با توجه به تفوق تجاری ایران نسبت این کشورها ضمن تسهیل مبادلات تجاری دو کشور باعث نفوذ صادر کنندگان ایرانی به بازارهای منطقه شده و افزایش صادرات غیر نفتی استان و کشور را به همراه خواهد داشت.

۱۳- بهره گیری از انرژی های تجدید شونده، خورشیدی، زیست توده و ...

۱۴- ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره وری در بخش های اقتصادی و عوامل تولید.

۱۵- کنترل مدیریت بحرانهای ناشی از حوادث غیر مترقبه و بلایای طبیعی.

۱۶- حمایت مؤثر از تشکیل و توسعه تعاونی ها و ایجاد و گسترش شهرک ها و مجتمع های تعاونی.

۱۷- گسترش پوشش بیمه های اجتماعی و کاهش تلفات انسانی در اثر حوادث.

۱۸- استان خراسان رضوی یکی از مسیرهای عمده حمل مواد مخدر، قاچاق کالا و مسافر است. با توجه به اینکه در آمد تجارت غیر قانونی فوق بسیار بیشتر از فعالیت های دیگر تجاری است، لذا لازم است از هم اکنون با هماهنگی نیروهای نظامی و انتظامی ضریب امنیتی منطقه افزایش داده شود و موانع لازم برای سد نمودن تجارت غیر قانونی مواد مخدر فراهم گردد.

۱۹- برای توسعه مناطق محروم علی الاصول باید سرمایه گذاری ها را به بخش هایی که محرک و موتور رشد اقتصادی هستند سوق داد. از لحاظ ماموریت های وزارت بازرگانی وظایف مهمی در این زمینه نمی توان در نظر گرفت که در استان خراسان رضوی قابل انجام باشد. فقط می توان با توجه به اینکه این استان یکی از مراکز اصلی تولید زرشک، زعفران، پسته و... کشور است و این کالاها دارای بازار صادراتی خوبی است، توجه تولیدکنندگان را به وسایل و شیوه های کمکی صادراتی در این زمینه معطوف کند. همچنین با توجه به مزیت های نسبی استان شناسایی کالاهای مزیت دار از قبیل زعفران، عناب، زرشک، فرش، معادن کانی های فلزی و غیر فلزی و فراوری علمی آن ها از طریق جذب سرمایه های راکد منطقه و با ایجاد صنایع تبدیلی و معرفی آن ها به بازارهای جهانی می تواند ضمن افزایش صادرات غیر نفتی استان به ایجاد اشتغال کمک شایانی نماید و در توسعه استان مهم و مؤثر واقع شود. لذا پیشنهاد می شود وزارت بازرگانی با همکاری دستگاههای مرتبط اقدامات زیر را برای تحقق آن انجام دهد:

● ارائه تسهیلات لازم و آموزش های تکمیلی برای سرمایه گذاری در بسته بندی و احیاناً فراوری های لازم برای صدور محصولات کشاورزی و دامی دارای مزیت

● برپایی نمایشگاه های متعدد داخل استانی و در کشورهای همسایه به منظور معرفی توانمندی های تجاری استان و معرفی زمینه های جاذبه دار برای سرمایه گذاران خارجی

● ایجاد نهادهای پژوهشی و ایستگاههای تحقیقاتی برای کالاهای تولیدی استان نظیر زعفران، زرشک و پسته و نژادهای دامی از قبیل بلوچی و قره گل (با همکاری وزارت کشاورزی و دانشگاه های استان)

● ایجاد تالار فرعی بورس محصولات کشاورزی در استان خراسان (با همکاری سازمان بورس و وزارت کشاورزی)

● شناساندن زمینه های صادرات کالاهای استان و تشویق بخش خصوصی در

راه اندازی تولید به منظور صادرات در پتانسیل های استان نظیر فرش، معادن فلزی و غیر فلزی، سنگهای تزئینی و سایر کانی ها (با تخصیص اعتبارات کم بهره، ارائه مشوق ها، تخفیف ها و... با هماهنگی دستگاههای مرتبط). در صورت توجه به این امر می توان از دامداری و صنایع وابسته به آن نیز در استان بهره برد.

● در چند دهه گذشته سهم عمده ای از صادرات غیر نفتی کشور مربوط به صادرات فرش و انواع بافتنی ها بوده است. در سالهای اخیر بدلیل عدم توجه کافی به این صنعت سهم آن از صادرات غیر نفتی کاهش یافته و این مسئله ضرورت توجه بیشتر از پیش را می طلبد. با عنایت به توان بالقوه استان خراسان رضوی در تولید فرش دستیاف، می بایست حمایت های لازم از آن صورت گیرد و در این راستا تقویت نمایندگی فرش استان با تعامل سازمانی مناسب بین مرکز ملی فرش ایران و سازمان بازرگانی استان (مشابه استان آذربایجان شرقی) برای رسیدگی به مسائل مرتبط با تولید و صادرات فرش استان از جمله تامین منابع و نیازها و تسهیل صادرات آن مؤثر می باشد.

● مرز مشترک جمهوری اسلامی ایران و افغانستان در حدود ۹۴۵ کیلومتر است که ۳۰۲ کیلومتر از این مرز مشترک در محدوده استان خراسان رضوی قرار گرفته است. با عنایت به ثبات نسبی ایجاد شده در سالهای اخیر در کشور افغانستان، این استان دارای مزیت بالایی برای توسعه همکاریهای تجاری و کمک برای بازسازی آن و همچنین نفوذ در بازارهای داخلی این کشور بوده و بنابراین پیشنهاد می گردد، وزارت بازرگانی با همکاری دستگاه های ذیربط اقدام به تاسیس اتاق بازرگانی ایران و افغانستان نموده و راه را برای ایجاد منطقه آزاد تجاری از طریق تقویت بازارچه های مرزی مابین دو کشور هموار سازد. این امر ضمن کمک به ایجاد زمینه مناسب برای توسعه استان، در راستای توازن منطقه ای می باشد (که یکی از استراتژی های مهم آمایش سرزمین و برنامه چهارم توسعه است).

۲۰- ارائه برنامه های مدون خدمات بازرگانی در راستای تسهیل امور بازرگانی استان از قبیل:

● آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه های کوتاه مدت آموزشی، و برگزاری کارگاه های آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در سازمان بازرگانی استان در زمینه های بازاریابی، قوانین و مقررات گمرکی، قوانین بانکی و بیمه و تجارت الکترونیکی

● ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون سازمان بازرگانی در راستای دولت الکترونیک و ایجاد زمینه های توسعه تجارت الکترونیکی در استان

● گسترش و بهبود خدمات پشتیبانی کننده فعالیت های توسعه بازرگانی خارجی از قبیل شعبات ارزی بانک ها، بیمه، خدمات مالی- اعتباری و شرکت های حمل و نقل بین المللی

● تجهیز گمرکات استان و مبادی ورود و خروج کالا و مسافر به زیربناها و خدمات پشتیبانی کننده بازرگانی خارجی

● کمک به ایجاد مراکز دائم تجاری در بازارهای هدف صادراتی استان

● تقویت نهادها و تشکلهای غیر دولتی فعال در بخش بازرگانی خارجی استان (اتاق بازرگانی، اتاق تعاون، خانه کشاورز، خانه صنعت و معدن و...)

خراسان شمالی

(جمشید عینالی)

مقدمه

استان خراسان شمالی نگین سرسبز شمال شرق ایران، که در حقیقت دروازه شمالی خراسان قدیم محسوب می شود در سال ۱۳۸۳ به مرکزیت بخنود رسماً به عنوان یکی از استان های کشور از استان خراسان سابق تشکیل گردید که سهم خراسان شمالی از جمعیت خراسان سابق در حدود ۱۲ درصد می باشد. این استان از سمت شمال با کشور ترکمنستان (۲۷۰ کیلومتر مرز مشترک)، از شرق و جنوب شرق با استان خراسان رضوی و از مغرب با استان گلستان و از سمت جنوب غربی با استان سمنان همسایه می باشد. این استان دارای ۶ شهرستان، ۱۵ بخش، ۴۰ دهستان، ۱۵ نقطه شهری و بیش از

۱۰۰۰ روستای دارای سکنه می‌باشد. مساحت استان خراسان شمالی حدود ۲۸۴۳۴ کیلومتر مربع بوده و از ۱۴ استان کشور و ۵۱ کشور دنیا وسیعتر است. جمعیت استان در سال ۱۳۷۵ در حدود ۳۳۲۶۴۶ بوده است که با رشد تقریبی ۱/۸ درصد در سال به ۸۵۰۰۰۰ نفر در پایان سال ۱۳۸۳ بالغ می‌شود.

خراسان شمالی از نظر طبیعی بین دو رشته کوه کپه داغ در شمال و دنباله البرز یعنی کوه‌های آلاداغ و شاه جهان در جنوب محصور شده و در مجموع سرزمینی کوهستانی با دشت‌های حاصلخیز در میان کوه‌ها است، که شرایط بسیار مساعدی را برای فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری فراهم ساخته است.

اقلیم مدیترانه‌ای به خراسان شمالی تفاوت چشمگیری با سرزمین‌های مجاور خویش از نظر برخورداری از مواهب طبیعی داده است. میزان بارندگی سالانه استان از متوسط کشور بیشتر (حدود ۳۰۰ میلیمتر) بوده و در برخی از نقاط این استان مثل جنوب سملقان میزان بارندگی از ۵۰۰ میلیمتر هم فراتر می‌رود.

ترکیب قومیت‌های این استان در کشور بی‌نظیر می‌باشد، کرمانج‌ها ۳۷ درصد، فارس‌ها ۲۹ درصد، ترک‌ها ۲۷ درصد و ترکمن‌ها ۵ درصد و اقوام عرب، بلوچ، لر، و از قومیت‌های ساکن این استان هستند. این استان کانون وحدت قومیت‌ها و مذاهب (گنجینه فرهنگ‌ها) می‌باشد.

نقاط قوت

۱- استان خراسان شمالی از نظر صنعتی دارای بسترهای مناسب توسعه است و برخورداری از صنایع سنگین مثل مجتمع پتروشیمی بجنورد، مجتمع فولاد اسفراین، کارخانه قند شیروان، کارخانه بزرگ سیمان بجنورد، مجتمع آلومینای جاجرم و ده‌ها کارخانه پنبه پاک‌کنی و صنایع غذایی نمونه‌ای از آن‌ها است.

۲- تنها کارخانه سیمان خراسان شمالی در بجنورد روزانه دو هزار تن سیمان تولید می‌کند.

۳- استقرار در محور ارتباطی شرقی و غربی و در مسیر ترانزیتی کشور با آسیای میانه.

۴- وجود فضای اجتماعی و اقتصادی مناسب و مرز مشترک امن جهت جذب سرمایه‌های خصوصی (داخلی و خارجی) و توسعه فعالیت‌های اقتصادی، بازرگانی با کشورهای آسیای میانه.

۵- دارا بودن ۲۷۰ کیلومتر مرز مشترک آرام با کشور ترکمنستان

۶- استقرار در محور زیارتی و گردشگری مشهد مقدس با شمال و غرب کشور به عنوان دروازه خراسان که هر ساله میزبان جمعیت انبوهی از زائران مشهد مقدس می‌باشد.

۷- دارا بودن پیشینه قوی و زمینه مناسب بهره‌مندی از صنایع دستی بویژه پستی، فرش دست‌باف، جاجیم

۸- تنوع اقلیم و مساعد بودن شرایط آب و هوایی در کنار وجود دشت‌ها و اراضی مستعد کشاورزی برای تولید انواع محصولات باغی و زراعی، این استان را به قطب کشاورزی شرق ایران تبدیل کرده است. به طوری که در تولید محصولات زراعی (پنبه، گندم، جو، زیره، حبوبات، سبزیجات، گیاهان صنعتی، جالیزی و علوفه‌ای)، انواع محصولات باغی (آلو، گیلاس، آلبالو، گردو، انگور و سیب) دارای مزیت آشکار شده بالایی می‌باشد.

۹- وجود مراتع غنی و اقلیم مساعد برای پرورش انواع دام‌های کوچک و بزرگ این استان را به عنوان یکی از قطب‌های دامپروری کشور مطرح کرده است، به طوری که فرآورده‌های دامی به ویژه روغن، پنم، گوشت و پوست، لبنیات و عسل، کرم ابریشم و تخم مرغ، گوشت طیور و... علاوه بر تأمین نیاز داخلی، بهسایر نقاط نیز صادر می‌شود.

۱۰- استان خراسان شمالی قریب به سه میلیون هکتار وسعت دارد که ۷۲ درصد این سطح را مراتع و جنگل‌ها تشکیل می‌دهد بطوری که مراتع این استان ۲/۵ میلیون هکتار، جنگل‌های پهن برگ ۳۰ هزار هکتار، سوزنی برگ ۳۵ هزار هکتار، اراضی دیم کشاورزی ۲۵۰ هزار هکتار و اراضی آبی ۱۷۰ هزار هکتار می‌باشد که به عنوان یکی از ذخایر طبیعی و ژنتیکی گیاهی کشور مطرح است.

۱۱- وجود پیشینه تاریخی، فرهنگ غنی و مفاخر مذهبی، علمی در استان و هم‌زیستی مسالمت آمیز قومیت‌های مختلف آنرا به مانند مینیاتوری از فرهنگ‌ها در

آورده است که در کنار فرهنگ زندگی کوچ‌نشینی نظر بسیاری از ایرانیگردان و زائران را به خود جلب می‌نماید.

۱۲- استان خراسان شمالی بدلیل جاذبه‌های گردشگری طبیعی و محیط زیبا «نگین سبز شمال شرق ایران» لقب گرفته است. از جاذبه‌های طبیعی منحصر به فرد این استان می‌توان به مناطق بیلاقی و ارتفاعات آلاداغ، سالوک، می سی نو و یادمان داغی، سرشاخه‌ها و دره‌های زیبایی رودخانه اترک به عنوان تنها رودخانه دایمی و پرآب شمال شرق ایران، استقرار بخش قابل توجهی از پارک ملی گلستاندر محدوده این استان،

مناطق گردشگری چون: روستای «درکش» در مانه و سملقان، روستای «رویین» در اسفراین، روستای «گلیان» در شیروان، روستای «مایوان و خسرویه» در فاروج، مجموعه‌های «بش قارداش»، «بابا امان» و «اسفیدان» در بجنورد، بیلاقات منطقه شیروان، چشمه‌های آبگرم، منطقه کورخود، منطقه ساری گل (شاهجهان)، منطقه قازان قلعه و... از دیگر جاذبه‌های گردشگری استان خراسان شمالی به شمار می‌روند

۱۳- وجود مکان‌های تاریخی و زیارتی از قبیل امامزاده سید عباس، بنای تاریخی آینه خانه مفخم، عمارت سردار مفخم در بجنورد، مسجد جامع جاجرم، قلعه جلال‌الدین خوارزمشاه، خواجه مهزیار، رباط قلی، رباط عشق و رباط قره‌بیل در شهرستان جاجرم، کلیسای اسپاخو و امامزاده‌لاور در شهرستان مانه و سملقان، آرامگاه امامزاده حمزه رضا در شیروان، خرابه‌های شهر باستانی بلقیس در اسفراین، امامزاده سید حمزه در فاروج و دهها اثر تاریخی و زیارتی دیگر.

۱۴- وجود منابع آب غنی و سرشاخه‌های رودخانه اترک و چشمه سارهای مختلف و احداث چهار سد بزرگ به نام‌های بیدوادر اسفراین، شورک و بارزو در شیروان و شیرین دره در مانه و سملقان در تأمین منابع آب ایناستان اهمیت ویژه‌ای دارند.

۱۵- استان خراسان شمالی از نظر گوناگونی انواع جانوران و گونه‌های مختلف پستانداران، پرندگان، خزندگان و آبزیان نیز دارای اهمیت است به سبب تنوع زندگی جانوری در این سرزمین و وجود زیستگاه‌های گیاهی و جانوری و مناطق حفاظت شده این استان به عنوان ذخیره‌گاه گونه‌های زیستی گیاهی و جانوری تبدیل شده است که از نظر علمی و طبیعت‌گردی دارای اهمیت زیادی است.

۱۶- بیشترین صادرات استان مربوط به محصولات پتروشیمی از قبیل کریستال، ملامین، سیمان، چسب چوب و رنگ است که به کشورهای مختلف اروپایی و آسیایی صادر می‌شود، ولی به علت نبود گمرک در استان آمار دقیق صادرات استان مشخص نیست.

۱۷- وجود منابع و ذخایر معدنی.

۱۸- امکان پرورش اسب اصیل ترکمنی و توسعه آن به منظور صادرات.

نقاط ضعف

۱- واقع شدن استان در مسیر کمربند و گسل زلزله خیز کشور و نیز آسیب‌پذیری از سیل حدود ۵۵٪ از کل وسعت خراسان شمالی که در حوزه رودخانه اترک قرار گرفته است.

۲- با توجه به وجود بیش از ۲ میلیارد متر مکعب منابع آب در خراسان شمالی تنها ۱۰ درصد از این میزان آب مصرف می‌شود و مابقی یا هدر می‌رود و یا از طریق رود اترک به دریای مازندران می‌ریزد و یا اینکه از مرز عبور کرده و به کشور همسایه سرازیر می‌شود.

۳- مهمترین چالش‌های پیش روی صادرات غیر نفتی استان خراسان شمالی را می‌توان بشرح زیر بیان کرد:

● نبود گمرک در مرکز استان باعث گردیده است که صادرکننده یا بازرگان این استان با صرف وقت و هزینه برای صادرات کالاها خود به گمرکات سایر استان‌ها مراجعه کنند.

● نبود اتاق بازرگانی و صنایع و معادن در استان

● عدم وجود مرکز آموزش‌های بازرگانی در استان

● نبود حمایت‌های مالی از بازرگانان و تشکلهای صادراتی استان

● عدم راه اندازی بازارچه و گمرک مصوب مرزی پرسه سو

● نبود محل دائمی نمایشگاه‌های داخلی و بین‌المللی

● کمبود شدید نیروی انسانی آموزش دیده و ماهر

- « فقدان بازار بورس اوراق بهادار در استان
۴- ضعف شبکه‌های زیربنایی اعم از راه و ارتباطات و انرژی.
۵- ضعف خدمات و تاسیسات شهری.
۶- عدم تعادل دام و مرتع و تخریب آن بدلیل استفاده بیش از ظرفیت مراتع.
۷- ضعف زیرساختهای بازرگانی نوین.

هکتار در دست اجراست که نقش مهمی در ایجاد اشتغال و درآمد مردم منطقه ایفا خواهد کرد. شروع طرح مطالعاتی احداث شهرک شیر با وسعت ۷۰۰ هکتار، ایجاد یک شهرک صنعتی به مساحت ۲۵ هکتار و کشت و صنعت زیتون نیز به مساحت ۱۰۰۰ هکتار در شهرستان مانه و سملقان در ۴۵ کیلومتری غرب بجنورد از فرصت‌های توسعه استان به شمار می‌آید. اکنون تنها سه شهرک صنعتی در شهرستانهای اسفراین، شیروان و بجنورد فعالیت دارند.

۶- استان خراسان شمالی در مسیر ارتباطی استان‌های گلستان، مازندران، گیلان و تهران به شهر مقدس مشهد واقع است و همه ساله بیش از یک میلیون مسافر در تعطیلات نوروز از این استان عبور می‌کنند. فاصله کیلومتری بجنورد با آخرین شهر استان گلستان (آزادشهر) سبب شده تا مسافران عبوری از این خطه، حداقل یک شب را در این شهر اطراق کنند. بر اساس آمارهای اعلام شده حدود ۹۰ درصد گردشگران بازدیدکننده از خراسان شمالی مناطق طبیعی این استان را برای دیدن انتخاب می‌کنند.
۷- توجه به اهمیت بخش کشاورزی در سند توسعه این استان، که توجه به بخش صنعت را برای رونق صنایع تبدیلی کشاورزی و فرآوری محصولات کشاورزی در جهت توسعه استان و افزایش صادرات غیر نفتی دنبال می‌کند.

۸- امکان ارایه صنایع دستی و سوغات خراسان شمالی در کنار جاذبه‌های گردشگری این استان که همه ساله پذیرای بیش از یک میلیون مسافر است جایگاه خاص خود را دارد. این استان در بخش صنایع دستی و هنرهای سنتی آثار معروف و مشهوری دارد که گلیم، چاروق، چادرشب، پلاس، جاجیم، کیف و کمربند، آثار مثبت‌کاری، انواع سازهای سنتی، سفال، تذهیب و مینیاتور و مصنوعات چرمی و رودوزی از این جمله‌اند.

توصیه‌های سیاستی برای توسعه استان (غیر بازرگانی)

۱۳- تلاش برای استفاده بهینه از منابع آب‌های سطحی از طریق فعالیت‌های آبخوان‌داری، توسعه تاسیسات آبرسانی به مزارع، ساخت سدهای انحرافی و مخزنی کوچک با توجه به تعدد سرشاخه‌های اترک و تلاش برای کاهش آسیب‌پذیری زیستگاه‌ها از این طریق.

۱۴- تلاش برای توسعه متوازن کاهش شکاف توسعه از طریق ایجاد شهرک‌های صنعتی و خوشه‌های صنعتی در نواحی مختلف استان.

۱۵- زمینه‌سازی برای جذب سرمایه‌های خصوصی داخلی و خارجی در بخش‌های دارای مزیت استان بویژه در بخش کشاورزی و گردشگری و ارایه مشاوره، تسهیل در اعطای موافقت اصولی و تسهیل شرایط انتقال سرمایه و ...

۱۶- ملزم ساختن همه سازمانهای دولتی و نهادهای پولی و مالی به حمایت از کارآفرینان در سطح استان.

۱۷- توسعه فعالیت‌های صنعتی با توجه به محوریت کشاورزی در سند توسعه استان با تاکید بر صنایع تبدیلی، تکمیلی متناسب با تولیدات کشاورزی استان

۱۸- همکاری استانداری، سازمان مدیریت و وزارت علوم با پتروشیمی خراسان برای استفاده از تسهیلات و اختصاص ۴۰ هکتار زمین پتروشیمی خراسان برای ساخت یک واحد دانشگاهی سراسری در استان و زمینه‌سازی برای تقویت واحدهای آموزشی دانشگاه علمی- کاربردی، پیام نور و دانشگاه آزاد در رشته‌های متناسب با توسعه استان.

۱۹- تسریع در اجرا و راه‌اندازی بزرگترین شهرک گلخانه‌ای کشور در استان و شروع مراحل اجرایی شهرک‌های صنعتی مصوب از قبیل شهرک شیر، شهرک صنعتی مانه و سملقان، کشت و صنعت زیتون، و تقویت شهرک صنعتی فعال در شهرستانهای اسفراین، شیروان و بجنورد با استفاده از معافیت‌های مالیاتی و ارایه تسهیلات مناسب.

۲۰- افزایش سطح مکانیزاسیون در فعالیت‌های کشاورزی و ترویج روش‌های جدید آبیاری.

۲۱- گسترش زیربخش زراعت با تاکید بر محصولاتی نظیر غلات، نباتات علوفه‌ای و حبوبات و متناسب با ظرفیت منابع آب در استان و برنامه‌های مدیریت منابع آب حوضه آبریز.

۲۲- تاکید بر توسعه و گسترش صنایع با اولویت صنایع تبدیلی، غذایی، نساجی، شیمیایی، پتروشیمی، ذوب فلزات، کانی‌های غیر فلزی و شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی در ارتباط با استان‌های مجاور.

۸- کمبود تاسیسات رفاهی و امکانات فراغتی و گردشگری با توجه به این که این استان سالانه میزبان بیش از یک میلیون مسافر می‌باشد.
۹- فقدان دانشگاه سراسری و ضعف شبکه آموزش عالی و مراکز فنی و حرفه‌ای در استان.
۱۰- پائین بودن بهره‌وری تولید در بخش کشاورزی استان
۱۱- عدم فعالیت بازارچه‌های مرزی در استان و ضعف تعاونی‌های مرزنشینان در استان سبب گسترش قاچاق کالاها می‌شود.

چالش‌ها

۱- آسیب‌پذیری شدید مراکز زیست و فعالیت در مقابل سوانح طبیعی.
۲- سنتی بودن کشاورزی و پائین بودن نرخ بهره‌وری در آن و تخریب مراتع، جنگل‌ها و اراضی کشاورزی بدلیل استفاده نامناسب.
۳- عدم استفاده صحیح از منابع آبی استان در بخش کشاورزی (تنها ۱۰ درصد از منابع آب‌های سطحی استان مورد استفاده قرار می‌گیرد).
۴- عدم تعادل و توازن در سطح توسعه یافتگی استان و شکاف بین نواحی مختلف آن.

۵- وجود بیکاری بویژه بیکاری پنهان و بیکاری فصلی.
۶- رشد بی‌رویه مهاجرت روستا به شهر.
۷- ضعف عوامل تولید و نهادهای پشتیبانی‌کننده و مؤسسات خصوصی ارائه‌کننده خدمات مشاوره‌ای، فنی، مدیریت و ...
۸- عدم تناسب نهادهای پولی و مالی و سازوکارهای مرتبط با نیازمندی‌های کارآفرینی در سطح استان.
۹- ناکافی بودن جاذبه‌های لازم برای نگهداشت نیروی انسانی ماهر و متخصص.
۱۰- کمبود صنایع تبدیلی، تکمیلی متناسب با تولیدات کشاورزی و سایر قابلیت‌های استان

۱۱- ضعف سیستم انبارداری و نگهداری کالاها بویژه سیلوها، انبارهای سرپوشیده گندم، سردخانه‌ها و ...

۱۲- کشاورزان و باغداران خراسان شمالی با نوسان ناگهانی و مکرر دمای هوا در این استان، نگران تکرار سرمازدگی باغهای میوه و تحمل خسارات هنگفت هستند. در سالهای اخیر در اوایل فصل بهار و پس از شکوفه زدن درختان میوه، سرد شدن ناگهانی هوا خسارت هنگفتی را به باغداران خراسان شمالی وارد کرده است. دمای هوا در اوایل فصل بهار در خراسان شمالی با نوسانهای ناگهانی بیش از ۲۰ درجه سانتیگراد مواجه و به ۱۲ درجه سانتیگراد زیر صفر تنزل می‌یابد. استان خراسان شمالی با ۳۸ هزار هکتار باغ، سالانه حدود هزار تن میوه تولید می‌کند.

فرصت‌ها

۱- قرارگیری استان خراسان شمالی در مسیر شمال به مشهد و امکان پذیرایی از زائران
۲- استقبال وزارت نفت (پتروشیمی خراسان) برای اختصاص ۴۰ هکتار زمین خود برای ساخت یک واحد دانشگاهی در استان که در صورت مساعدت استانداری و وزارت علوم، شرکت پتروشیمی برای ساخت دانشگاه نیز مساعدت خواهد کرد.
۳- دسترسی به بازارهای مصرف کشور ترکمنستان و آسیای میانه
۴- وجود جاذبه‌های قوی گردشگری طبیعی که در صورت سرمایه‌گذاری و توجه کافی بدلیل موقعیت استان و قرارگیری آن در مسیر حرکت زائران به شهر مقدس مشهد قابلیت تبدیل شدن به مناطق نمونه گردشگری را در سطح ملی و منطقه‌ای دارند.
۵- بزرگترین شهرک گلخانه‌ای کشور در شهرستان مانه و سملقان در مساحت ۵۰۰

۲۳- توسعه صنایع مرتبط با ذخایر معدنی موجود بویژه معادن بوکسیت و سیلیکات.
۲۴- بستر سازی و استفاده از تکنولوژی فناوری اطلاعات و ارتباطات () .
۲۵- حمایت مؤثر از تشکیل و توسعه تعاونی ها و ایجاد و گسترش شهرک ها و مجتمع های تعاونی.

۲۶- فعال کردن بخش بیمه محصولات کشاورزی با توجه به آسیب پذیری کشاورزی منطقه از سیل، نوسانات اقلیمی و سرمازدگی و اختصاص یارانه مناسب به استان در زمینه فرهنگ سازی برای این اقدامات.

۲۷- تنها راه عبور از بحرانهای زیست محیطی استان، حفاظت و حراست از منابع طبیعی و صیانت از منابع تجدید شونده، توجه به تحقیقات و احیاء مناطق تخریب شده توأم با آموزش و جلب مشارکت مردمی و به کارگیری نیروهای متخصص در این امور است.

پیشنهادات مرتبط با بخش بازرگانی

۱- حمایت های بیمه ای از کشاورزان و باغداران بدلیل نوسان ناگهانی و مکرر دمای هوا در این استان، که سرمازدگی باغهای میوه و تحمل خسارات هنگفت را به کشاورزان تحمیل می نماید.

۲- با توجه به قرارگیری استان خراسان شمالی در مسیر شمال به مشهد و امکان پذیرایی از زائران در همکاری با سازمان ایرانگردی لازم است اعتبارات کم بهره و معافیت های مالیاتی برای ساخت تاسیسات گردشگری ارایه شود.

۳- ایجاد و تکمیل شبکه های حمل و نقل اعم از هوایی، جاده ای و تکمیل و تجهیز شبکه های حامل انرژی (وزارت راه و ترابری).

- به عنوان نمونه تلاش برای ایجاد راه آهن و اتصال استان به شبکه ریلی کشور
- توسعه حمل و نقل و شرکتهای بین المللی
- تقویت فرودگاه بجنورد و تجهیز آن
- توسعه سیستم حمل و نقل عمومی
- رفع نارسایی های شبکه های زیربنایی اعم از راه و ارتباطات و انرژی.

۴- تقویت شهر بجنورد به عنوان مرکز ارائه خدمات برتر در استان با تأکید بر خدمات گردشگری، خدمات بازرگانی، خدمات مالی، مشاوره ای، فنی و مهندسی و پذیرش برخی از وظایف و نقشهای منطقه ای مشهد در محدوده استان.

۵- امکان ارایه صنایع دستی و سوغات خراسان شمالی در کنار جاذبه های گردشگری این استان که همه ساله پذیرای بیش از یک میلیون مسافر است جایگاه خاص خود را دارد. این استان در بخش صنایع دستی و هنرهای سنتی کارهای معروف و مشهوری دارد که گلیم، چاروق، چادرشب، پلاس، جاجیم، کیف و کمر بند، آثار منبت کاری، انواع سازها، سفال، تذهیب و مینیاتور و مصنوعات چرمی و رودوزی از این جمله اند.

توصیه هایی برای توسعه بخش بازرگانی

۱- تلاش برای ایجاد و ساخت سیلوها، سردخانه و انبارهای سرپوشیده (بدلیل شرایط اقلیمی استان انبارهای روباز کارایی مناسبی نخواهند داشت) برای انبارداری و نگهداری کالاهای کشاورزی و ...

۲- تشکیل اتحادیه های بافندگان فرش دستباف در سطح استان و ساماندهی به تولید، بازاریابی و تامین مواد اولیه مرغوب و ... (با همکاری وزارت جهاد کشاورزی و وزارت تعاون).

۳- برای پاسخگویی به مهمترین چالش های پیش روی صادرات غیر نفتی و توسعه بازرگانی استان خراسان شمالی پیشنهادات زیر ارایه می شود:

● راه اندازی گمرک در مرکز استان و ارایه تسهیلات مناسب با توجه به جدیدالتاسیس بودن استان (با همکاری استانداری، سازمان مدیریت، وزارت اقتصاد و دارایی و ...).

● افتتاح اتاق بازرگانی و صنایع و معادن در استان (با همکاری وزارت صنایع و معادن)

● افتتاح مرکز آموزشهای بازرگانی در استان با هدف ارایه آموزش های لازم در

زمینه بازاریابی، مقررات و آئین نامه های تجاری، شیوه های صدور، رفع کمبود شدید نیروی انسانی آموزش دیده و ماهر در بخش بازرگانی و ...

● ارایه تسهیلات و منابع مالی - اعتباری مناسب برای حمایت های مالی از بازرگانان و تشکلهای صادراتی استان (با همکاری بانک های تجاری استان)

● کمک به راه اندازی بازارچه و گمرک مصوب مرزی پر سه سو (با همکاری استانداری)

● تخصیص منابع لازم برای ساخت نمایشگاه دائمی داخلی و بین المللی (با همکاری استانداری، سازمان مدیریت، بخش خصوصی و ...)

● طراحی وب سایت و توجه به بازاریابی الکترونیک، تجارت الکترونیک با توجه به اینکه استراتژی توسعه استان بر مبنای استفاده از فناوری های اطلاعات و ارتباطات استوار است.

● تهیه ها و بروشورهای تبلیغاتی برای معرفی توانمندی های استان به زبانهای فارسی، ترکی، روسی، عربی و انگلیسی

● برگزاری جشنواره های استانی برای معرفی بهتر تولیدات و توانمندی های استان (با همکاری صدا و سیما استان، سازمانهای مستقر در استان)

● آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه های کوتاه مدت آموزشی، و برگزاری کارگاه های آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در سازمان بازرگانی استان در زمینه های بازاریابی، قوانین و مقررات گمرکی، قوانین بانکی و بیمه و تجارت الکترونیکی

● ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون سازمان بازرگانی در راستای دولت الکترونیک و ایجاد زمینه های توسعه تجارت الکترونیکی در استان (با همکاری وزارت ارتباطات، سازمان مدیریت و برنامه ریزی)

● گسترش و بهبود خدمات پشتیبانی کننده فعالیت های توسعه بازرگانی خارجی از قبیل شعبات ارزی بانک ها، بیمه، خدمات مالی - اعتباری و شرکت های حمل و نقل بین المللی (با همکاری بانک مرکزی، وزارت اقتصاد و دارایی، وزارت راه و ترابری، سازمان مدیریت و برنامه ریزی و ...)

● ایجاد تالار فرعی بورس در استان خراسان (با همکاری سازمان بورس)

● ارائه تسهیلات لازم و آموزش های تکمیلی برای سرمایه گذاری در بسته بندی و احیاء فرآوری های لازم برای صدور محصولات کشاورزی و دامی دارای مزیت

خوزستان

(بینا نوری)

(فوق لیسانس اقتصاد، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

معرفی استان

استان خوزستان از سلسله کوه های مرتفع زاگرس شروع شده و پس از جای دادن اراضی وسیع جلگه ای در خود به آب های خلیج فارس منتهی می شود. این استان با مساحتی بالغ بر ۶۴۰۵۵ کیلومتر مربع، بین ۲۹ درجه و ۵۷ دقیقه تا ۳۳ درجه عرض شمالی از خط استوا و ۴۷ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۳ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار دارد. این استان از نظر تقسیمات کشوری شامل ۱۸ شهرستان، ۴۶ شهر، ۴۲ بخش و ۱۱۹ دهستان است.

جمعیت استان خوزستان بر اساس سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۷۵ برابر با ۲۷۴۶۷۷۲ نفر بوده است، که ۶/۲۳ درصد از جمعیت کشور را تشکیل می دهد. جمعیت شهری این استان ۶۶/۳۱ درصد و جمعیت روستایی آن ۳۳/۶۹ درصد بوده و دارای ۱ درصد جمعیت غیر ساکن است. در سال ۱۳۸۳، جمعیت فعال استان ۸۷۰۷۶۶ نفر بوده، که از این تعداد ۷۳۰۱۴۹ نفر شاغل و ۱۴۰۶۱۷ نفر بیکاران جویای کار می باشند. در این سال نرخ اشتغال در استان ۸۳/۹ درصد و نرخ بیکاری ۱۶/۱ درصد بوده است. برآورد جمعیت استان خوزستان در سال ۱۳۸۳، ۴۲۷۷۹۹۸ نفر می باشد. نرخ باسوادی در سال ۱۳۸۱ در این استان ۸۵/۸ درصد جمعیت شش ساله و بیشتر بوده است. در سال ۱۳۸۲ میزان ارزش صادرات غیر نفتی از گمرکات استان ۱۴۳۰/۶ میلیون دلار بوده و میزان ارزش صادرات غیر نفتی از بازارچه های مرزی آبادان و خرمشهر ۲۲/۸ میلیون دلار بوده

است. وزن کل صادرات غیر نفتی استان در این سال ۵/۷ میلیون تن بوده است. سهم سطح زیر کشت محصولات زراعی استان در سال ۱۳۸۱ از کل کشور ۷/۸۱ درصد و سهم تولید محصولات زراعی در کل کشور ۱۳/۷۳ درصد می‌باشد. سهم زیر کشت محصولات باغی در این سال از کل کشور ۲/۲ درصد و سهم تولید محصولات باغی ۱/۳۳ درصد می‌باشد.

استان خوزستان دارای سه منطقه ویژه اقتصادی خرمشهر و آبادان، منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی بندر امام خمینی و منطقه ویژه اقتصادی بندر خرمشهر است. همچنین گمرک بندر امام خمینی که بیشترین مقدار صادرات و واردات کشور از این گمرک صورت می‌گیرد نیز در استان خوزستان قرار دارد.

اقلام عمده محصولات صادراتی استان عبارت‌اند از: مرکبات، خرما، هسته خرما، گل و گیاه، سنگ، پودر سنگ، گچ، سیمان، محصولات پتروشیمی، صنایع دستی و ... از میان صنایع دستی استان خوزستان، قالیبافی، عبا بافی، قلابدوزی، انواع پارچه، جاجیم، گلیم، نمده، حصیر، و روشوسازی، مسگری و بوریا بافی رونق فراوان دارد.

نقاط قوت

۱- موقعیت ویژه جغرافیایی استان در تعامل با منطقه و جهان، ارتباط با آب‌های آزاد بین‌المللی.

۲- برخورداری از امکانات بندری بسیار مناسب بویژه در بندر امام (دارای کمترین فاصله با مراکز جمعیتی کشور نسبت به سایر بنادر جنوبی ایران) و برخورداری از راه و راه‌آهن و فرودگاه‌های متعدد و زیرساخت‌های لازم برای توسعه بازرگانی خارجی و ترانزیت مسافر و کالا.

۳- وجود منابع قابل توجه آب و خاک و برخورداری از اقلیم مناسب و امکان کشت محصولات مختلف برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی (اعم از زراعت، باغبانی، جنگلکاری، مرتداری، دامپروری، شیلات و آبزیان، دام و طیور، ...) و نیز امکان کاشت و برداشت سه نوبت محصولات کشاورزی در بخش وسیعی از استان.

۴- وجود نخلستان‌های وسیع در سطح استان و قابلیت چشمگیر توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع جانبی در این زمینه.

۵- جاری بودن بخش عظیمی از آب‌های سطحی کشور و وجود رودخانه‌های پرآب و دائمی استان.

۶- وجود ذخایر با ارزش آبزیان، بنادر صیادی، ناوگان صیادی و مجتمع‌های بزرگ پرورش ماهی و میگو و مجتمع‌های دامپروری.

۷- برخورداری استان از ۹ واحد کارخانه بزرگ خوراک دام و عرصه‌های مستعد کشت علوفه که نقش بسیار زیادی در تولید گوشت و سایر فرآورده‌های دامی ایفا می‌کند.

۸- برخورداری از سدهای عظیم (احداث شده یا در حال احداث) در مناطق مختلف استان و امکان استفاده چند منظوره از آن‌ها به منظور توسعه بخشهای کشاورزی، شیلات، انرژی و تأمین آب شرب در استان.

۹- برخورداری از ۹ واحد بزرگ کشت و صنعت نیشکر (با وسعت حدود ۹۰ هزار هکتار) و صنایع متعدد و متنوع وابسته به آن.

۱۰- برخورداری از معادن و پالایشگاه‌های عظیم نفت و گاز و کانی‌های غیر فلزی و صنایع بزرگ وابسته به آن‌ها و همچنین صنایع فولاد و نورد و ذوب فلزات.

۱۱- برخورداری از منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی بندر امام و منطقه آزاد اروند (آبادان و خرمشهر).

۱۲- برخورداری از مراکز آموزش عالی و نیروهای متخصص و خبره.

۱۳- قابلیت‌های متعدد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان در منطقه که ناشی از پیشینه طولانی صنعت نفت در استان است.

۱۴- برخورداری از تنوع قومی و میراث تاریخی ارزشمند، جاذبه‌های بجای مانده از دوران جنگ و عرصه‌های طبیعی مناسب برای توسعه گردشگری.

۱۵- برخورداری از مراکز تخصصی و درمانی تخصصی و فوق تخصصی که قابلیت ارائه خدمات به نیروهای خارجی شاغل در بخشهای مختلف استان، شهروندان استان‌های مجاور و کشورهای مجاور را دارا می‌باشند.

۱۶- برخورداری از نیمی از مساحت تالابهای بین‌المللی و ارزشمند کشور

نقاط ضعف

۱- بالا بودن درجه حرارت و طولانی بودن دوره گرما و تبخیر شدید و نازل بودن میزان بارندگی در بخش قابل توجهی از استان.

۲- بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی و گسترش شوری خاک در بخش‌های عمده‌ای از مناطق استان.

۳- افزایش شوری آب و کاهش دبی رودخانه‌ها در تابستان.

فرصت‌ها

۳- جاذبه‌های گردشگری و عرصه‌های طبیعی مناسب برای توسعه گردشگری

۴- وجود ذخایر با ارزش آبزیان، بنادر صیادی، ناوگان صیادی جهت گسترش بخش شیلات

۵- وجود واحدهای بزرگ کشت و صنعت نیشکر و صنایع متعدد وابسته

۶- برخورداری از مناطق ویژه اقتصادی خوزستان - خرمشهر و بندر امام خمینی

۷- برخورداری از بازارچه‌های مرزی آبادان، خرمشهر

چالش‌ها

۱- آلودگی شدید منابع آب‌های سطحی، هوا و خاک، بویژه آلودگی رودخانه کارون در اثر تخلیه فاضلاب‌های انسانی و صنعتی و پساب‌های کشاورزی به این رودخانه و نیز خورهای بندر امام و ماهشهر در اثر تخلیه فاضلاب‌های صنعتی تأسیسات نفت و پتروشیمی.

۲- سهل‌انگاری و بی‌توجهی پیشنهاد دهندگان، طراحان، مجریان و نهادهای تأمین‌کننده اعتبارات پروژه‌های بزرگ ملی به ارزیابی زیست محیطی این پروژه‌ها قبل از هر گونه اقدام و ایجاد خسارات جبران‌ناپذیر به منابع طبیعی و محیط زیست استان.

۳- تهدیدات مستمر در زمینه بیابان‌زایی و گسترش شن‌های روان در اثر عوامل طبیعی و انسانی.

۴- تخریب و بهره‌برداری غیر اصولی از منابع طبیعی استان (آب‌های داخلی و ساحلی، خاک، آبزیان، مراتع و جنگل‌ها، ...)

۵- کمیت و کیفیت بسیار نازل تأسیسات زیربنایی استان در بخش کشاورزی بویژه در زمینه تجهیز و نوسازی اراضی، شبکه‌های اصلی و فرعی آبیاری و زهکشی، قطعه‌بندی و جاده‌های بین مزارع.

۶- خرد بودن اراضی زراعی و عدم تناسب تصرفات زارعین با مالکیت و اسناد اشخاص.

۷- روند رو به انهدام تالابهای استان بویژه هورالعظیم در اثر احداث سدهای بالادست و عدم تخصیص و تأمین حقایق آن‌ها و خشکسالی‌های اخیر.

۸- عدم هماهنگی و عدم تشخیص اولویت‌ها در اجرای پروژه‌های عمرانی (خصوصاً پروژه‌های آب و خاک) و عدم استفاده مطلوب از هزینه‌های انجام شده.

۹- ضعف و ناکارایی پایانه‌ها و شبکه راه‌های داخلی و محورهای ارتباطی با استان‌های همجوار و استاندارد نبودن آن‌ها.

۱۰- استفاده ناکارآمد از موقعیت و قابلیت‌های ویژه استان در زمینه توسعه بازرگانی خارجی.

۱۱- ضعف کارآفرینی و مشارکت پایین بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی.

۱۲- تداوم شرایط و آثار نامطلوب ناشی از جنگ خصوصاً در نوار مرزی غرب استان.

۱۳- کیفیت نامطلوب آب شرب در بیشتر شهرها و روستاها (علی‌الخصوص شهرهای بزرگ استان) و قابلیت عمده برای تبدیل این امر به بحران‌های اجتماعی.

۱۴- روند شتابان اضمحلال شرایط زندگی برای جامعه عشایری استان در اثر تخریب مراتع، محدود شدن عرصه‌ها و قلمروهای عشایری و سایر عوامل مؤثر.

۱۵- عدم پوشش کامل صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در مناطق محروم شمال استان و مناطق مرزی و تسلط سیگنال‌های خارجی برای این مناطق.

۱۶- بی‌توجهی به عوامل ایجاد و گسترش اسکان غیررسمی (حاشیه‌نشینی) در اکثر شهرهای استان (از جمله سهل‌انگاری در خصوص تعیین تکلیف معیشت و سکونت

جمعیت ساکن در کانونهای زیستی در محدوده اجرای طرح‌های بزرگ ملی در دست ساخت (سدهای بزرگ، کشت و صنعت‌ها، ...)

راهبردهای کوتاه مدت در بخش بازرگانی

- ۱- برنامه تجهیز گمرکات استان
- ۲- تقویت دانشگاه شهید چمران از لحاظ تاسیس رشته‌های مرتبط با بازرگانی و بازاریابی
- ۳- ترویج شیوه‌های بسته‌بندی از طریق برپایی نمایشگاه‌های بسته‌بندی در استان بالاخص در ارتباط با خرما و خرما خشک
- ۴- ترویج دوره‌های آموزش صادرات محصولات مختلف استان
- ۵- کمک به راه‌اندازی سایت‌های بازرگانی چند زبانه در استان برای محصولات تولیدکنندگان و تجار استان
- ۶- بررسی مشکلات صادرات کالاهای استان بالاخص در زمینه‌هایی نظیر مرکبات، خرما، هسته خرما، گل و گیاه، سنگ، پودر سنگ، گچ، سیمان، صنایع دستی و ...
- ۷- برگزاری نمایشگاه‌های وسیع در مورد کالاهای صادراتی استان
- ۸- آموزش استانداردهای بین‌المللی محصولات
- ۹- برگزاری نمایشگاه‌های صنایع تبدیلی نظیر، آبیوه، کنسانتره و سایر فرآورده‌های جنبی و امکانات نگهداری و سردخانه‌ای.

راهبردهای میان مدت در بخش بازرگانی

- ۱- گسترش زیرساخت‌های توسعه بازرگانی استان به عنوان یکی از پایانه‌های اصلی ورود و خروج و ترانزیت کالا و مسافر به سایر نقاط جهان.
- ۲- توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و دامی و بسته‌بندی مواد غذایی، نساجی، فرآوری نیشکر و محصولات پایین دستی، خرما، شیلات و آبیان و صنایع کانی غیرفلزی یا قابلیت صادرات به کشورهای حاشیه خلیج فارس.

راهبردهای بلند مدت در بخش بازرگانی

- ۱- با توجه به نقش تجاری استان خوزستان، تقویت بنیان‌های مرتبط با این بخش در بلندمدت از جمله: توسعه و گسترش امکانات اسکله، باراندازها و انبارهای مناسب و کمک به ایجاد و گسترش شرکت‌های حمل و نقل داخلی و خارجی قابل توجه می‌باشد.
- ۲- با در نظر داشتن صادرات محصولات کشاورزی و آبیان استان، آموزش و راهنمایی کارکنان این بخش‌ها و انجام خدمات جانبی از جمله بازاریابی، ایجاد شرکت‌های بسته‌بندی با توجه به اینکه جهت صدور کالا، بسته‌بندی مناسب نقش بسزایی دارد، قابل توجه می‌باشد.
- ۳- حفظ، بازاریابی، مدیریت علمی و بهره‌برداری بهینه از اکوئیس‌های آبی استان (اعم از آب‌های داخلی و ساحلی) در کلیه فعالیت‌های شیلانی جهت توسعه صادرات فرآورده‌های بخش شیلات.
- ۴- تشویق و حمایت از مشارکت هر چه بیشتر بخش خصوصی در توسعه فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی در زمینه‌های مختلف و گسترش زمینه‌های خود اشتغالی و خویش‌فرمائی.

زنجان

(جمشید عینالی)

مقدمه

استان زنجان در ناحیه مرکزی شمال غربی ایران واقع شده است، که به آن فلات زنجان نیز می‌گویند و در گذشته به ولایات خمسه معروف بوده است. این استان از شمال با استان‌های اردبیل و گیلان، از شرق با استان قزوین، از جنوب با استان همدان، از جنوب غربی و غرب با استان‌های کردستان، آذربایجان غربی و از شمال غربی با استان

آذربایجان شرقی همسایه است. استان زنجان بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، از شهرستان به نام‌های ابهر، ایجرود، خداپنده، خرمدره، زنجان، طارم و ماهنشان تشکیل شده و دارای ۱۶ بخش ۱۶، شهر ۴۶، دهستان و ۹۸۱ آبادی دارای سکنه است. این استان از دو منطقه کوهستانی و جلگه‌ای تشکیل شده است. مناطق کوهستانی استان اغلب دارای قله‌های مرتفع بوده و در نواحی شمالی شهرستان زنجان، بخش‌های مرکزی استان، بخش‌هایی از شهرستان طارم، ماهنشان، ایلات قاقازان و در غرب و جنوب غربی استان، بخش‌هایی از محدوده شهرستان خداپنده (قشلاقات افشار) قرار گرفته‌اند. سایر نقاط استان را مناطق هموار و دشت‌های وسیع میانکوهی در بر می‌گیرند. میزان بارندگی در این استان، سالانه ۳۲۳ میلی‌لیتر و میانگین تعداد روزهای یخبندان آن در طول سال، ۱۱۵ روز است. فصل سرمای منطقه از اوایل آذر ماه با بارش برف‌های پیاپی که سراسر استان و به ویژه ارتفاعات را می‌پوشاند شروع می‌شود و معمولاً تا اواخر فروردین ماه ادامه دارد. مهم‌ترین بادهای استان مشتمل بر باد سرد (مه) و باد گرم است.

وسعت استان زنجان برابر ۲۱۷۷۳ کیلومتر مربع است که ۱/۳۴ درصد از مساحت کل کشور را شامل می‌شود. جمعیت استان بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵ بالغ بر ۹۰۰۸۹۰ نفر بوده که ۴۲۹۰۱۳ نفر آن در نقاط شهری و ۴۷۱۸۲۳ نفر در مناطق روستایی سکونت داشته‌اند و تراکم نسبی جمعیت استان در این سال برابر با ۴۰/۶۵ نفر در هر کیلومتر بوده است. طبق برآورد مرکز آمار ایران، جمعیت استان در سال ۱۳۸۴ به ۹۷۰۹۴۷ خواهد رسید که از این تعداد ۵۴۷۶۹۲ نفر در مناطق شهری و ۴۲۳۲۵۵ نفر در مناطق روستایی استان سکونت خواهند داشت.

به دلیل شرایط کوهستانی این ناحیه و تأثیرات غیر مستقیم جریان‌های جوی مرطوب شمال غربی آب و هوای استان را می‌توان به دو ناحیه تقسیم نمود:

- ۱- آب و هوای کوهستانی با زمستانی سرد و برفی و تابستانی دلپذیر
 - ۲- ناحیه طارم بالا با آب و هوای گرم و نیمه مرطوب.
- فصول بهار و تابستان بهترین زمان برای گذراندن اوقات فراغت در این استان به شمار می‌روند.

نقاط قوت

- ۱- وجود زیرساخت‌های صنعتی تجهیز شده در مقیاس ملی و منطقه‌ای و توان جذب سرریزهای صنعتی تهران.
- ۲- معادن بسیار غنی سرب و روی (معدن سرب و روی انگوران بزرگترین معدن از این نوع در ایران و خاورمیانه است) و داشتن معادن متنوع (۸۵ درصد تنوع معادن کشور را دارد.) و امکانات لازم به منظور توسعه صنعتی.
- ۳- نزدیکی به عمده‌ترین کانون‌های جمعیتی و قطب‌های صنعتی و وجود بازار مصرف برای محصولات کشاورزی و صنعتی استان.
- ۴- داشتن نزدیک به یک میلیون هکتار اراضی مستعد کشاورزی که دشت‌های سلطانیه، طارم، ابهر- زنجان و دشت قیدار را در بر گرفته و از حاصلخیزترین مناطق کشاورزی کشور هستند.
- ۵- وجود معادن غنی کانی‌های غیر فلزی از قبیل سنگهای تزئینی (گرانیت، مرمریت، تراورتن، چینی و مرمر)، لاشه ساختمانی، کاتولن، سیلیس و کوارتزیت، سنگ گچ و آهک، طلا و اورانیوم، آنتیموان، گرانیت، سنگ مالون، خاک صنعتی، بنتونیت، بور، فلدسپات، و مخلوط شن و ماسه که می‌توانند پایه توسعه استان به شمار آیند.
- ۶- استقرار کارخانه‌های فرآوری مواد معدنی فلزی در استان زنجان با توجه به برخورداری آن از ذخایر مواد معدنی فلزی پهن‌بند سرب و روی، استان زنجان را به عنوان یکی از قطب‌های اصلی تولید سرب و شمش روی تبدیل کرده است، به عنوان نمونه واحدهای تولیدی از قبیل کارخانه فرآوری مواد معدنی ایران، توسعه معادن روی، ذوب روی دندی، شرکت ملی روی ایران، روی کاوان و میلاد روی، شرکت ملی سرب و ... را می‌توان نام برد که مواد خام کلیه این کارخانه‌ها از معدن انگوران تأمین می‌شود.
- ۷- با توجه به اینکه استان زنجان دارای مزیت نسبی آشکار شده در تولید انگور می‌باشد، در نتیجه یکی از اقلام عمده صادراتی استان، محصول کشمش است. لزوم توجه به صنایع تبدیلی کشاورزی در راستای افزایش ارزش افزوده آن و اشتغال‌زایی امری لازم و ضروری است و از موقعیت مناسبی در صادرات برخوردار است.

۸- تنوع اقلیمی و اکولوژیکی جهت توسعه فعالیت‌های مختلف کشاورزی و تولید محصولات کشاورزی (انواع غلات مانند: گندم، جو و برنج)، محصولات صنعتی (چغندر قند، دانه‌های روغنی، زیتون و ...)، محصولات علوفه‌ای (شیدر، اسپرس، یونجه و ...)، تولیدات باغی (زردآلو، آلو قطره، طلا، انگور، گردو، گیلاس، فندق، سنجد، زیتون، انجیر، بادام، انار و ...) و سایر محصولات کشاورزی از قبیل حبوبات، پیاز، سیب‌زمینی، گوجه‌فرنگی، انواع سبزیجات و صیفی‌جات، لوبیا، عدس، و ... که باعث شده استان زنجان، رتبه نهم کشوری را از نظر ارزش افزوده در بخش کشاورزی بدست آورد.

۹- محصول سیر استان بدلیل زودرس بودن (نوبرانه بودن) در خارج از کشور دارای خریداران خوبی است که با فرآوری و بسته‌بندی مناسب می‌توان درآمد بالایی برای کشور کسب کرد.

۱۰- استان زنجان از نظر تولید زیتون و سطح زیر کشت باغات بارور زیتون مقام نخست کشور را دارد. تعداد شاغلین در این بخش را ۵ هزار نفر و تعداد بهره‌برداران ۷ هزار و ۵۰۰ خانوار است. در شهرستان طارم ۷۲ روستا دارای اراضی تحت کشت زیتون هستند و برای فرآوری این محصول ۴ کارخانه روغن‌کشی با ظرفیت اسمی ۲۴ هزار و ۵۰۰ تن و ظرفیت موجود ۱۳ هزار و ۵۰۰ تن در سال فعالیت دارند. محصول زیتون تولیدی شهرستان طارم به کشورهای کانادا و عربستان و در داخل کشور به استان‌های مختلف صادر می‌شود.

۱۱- داشتن زیرساخت‌های ارتباطی مناسب (حلقه اتصال استان‌های مرکزی و جنوبی کشور با استان‌های شمال غرب و شمالی کشور با کشورهای آذربایجان و ترکیه و منطقه قفقاز).

۱۲- داشتن بیش از ۲ میلیون واحد دامی و مزیت در تولید محصولات دامی (گوشت قرمز و سفید، تخم‌مرغ، آبیان، عسل، انواع لبنیات، و ...).

۱۳- دارا بودن منابع غنی آب‌های سطحی (رودخانه قزل‌اوزن یکی از بزرگترین رودخانه‌های کشور است و علاوه بر آن رودخانه‌های زنجان‌رود، ابهر رود، خرابود، سجاجسارود، بزینه رود و ... زمینه مناسبی را برای توسعه کشاورزی استان فراهم ساخته است).

۱۴- قطب تولید روی کشور و داشتن بزرگترین معدن سرب و روی خاورمیانه که زمینه لازم را برای استقرار واحدهای صنایع گالوانیزاسیون تولید اکسید روی، بودر روی، سولفات روی فراهم ساخته است.

۱۵- داشتن زیرساخت‌ها و راه‌های ارتباطی قوی بین‌المللی (آزادراه‌های زنجان-قزوین و زنجان-تبریز، راه‌های ترانزیت و ...) و شبکه راه‌آهن سراسری، فرودگاه، عبور خطوط انتقال انرژی، و ... و قرارگیری در مسیر کریدور شرق به غرب کشور.

۱۶- استقرار در مسیر محور ترانزیتی تهران-اروپا، و خطوط راه‌آهن تهران-تبریز-جلفا.

۱۷- صنایع دستی متنوع و غنی از قبیل انواع فرش دستباف پشمی و ابریشمی، صنایع مسی، چاقو، مليله کاری (اشیاء و ظروف نقره‌ای)، کفش، چاروق، گلیم، گیوه، روفرشی، صنایع چوبی و ...

۱۸- برخورداری از زمینه‌های مناسب فرهنگی، جاذبه‌های گردشگری تاریخی (از قبیل گنبد سلطانی، مجموعه آثار متمرکز در سلطانی، رختشویخانه، کاروانسرای سنگی، بازار سنتی زنجان و عمارت‌های موجود در شهر زنجان، مقبره قیدار نبی در خدابنده، مقبره احمد زهرنوش و امامزاده زیدالکبیر در ابهر، مسجد جامع سجاس که از قرن ۴ به یادگار مانده است و ...) و جاذبه‌های طبیعی فراوان (از قبیل حوزه رودخانه‌های قزل‌اوزن و سرشاخه‌های آن، سدهای تلوار، تهم، منجیل و ...) مناظر زیبای منطقه طارم، کوهستانهای البرز، بزرگترین غار خشکی کشور یعنی غار کتله خور قیدار، دریاچه‌های طبیعی و ...).

۱۹- بنای عظیم سلطانیه که بعد از کلیسای سانتاماریا دلفیروی فلورانس و مسجد ایاصوفیه در ترکیه عظیمترین گنبد تاریخی جهان بشمار می‌آید و به عنوان هفتمین اثر فرهنگی ایران در یونسکو ثبت گردیده است

۲۰- منطقه خدابنده یکی از قطب‌های مهم کشاورزی است، به نحوی که ۶۵ درصد گندم استان زنجان را تأمین می‌کند یکی از نیازهای اساسی در بخش کشاورزی ایجاد سیلو

در منطقه است که این طرح در شورایی‌نامه‌ریزی و توسعه استان زنجان مطرح و تصمیماتی در این رابطه اتخاذ شده است

۲۱- وجود مراکز دانشگاهی متعدد از قبیل مرکز علوم پایه زنجان، دانشگاه زنجان، دانشگاه‌های آزاد اسلامی ابهر، زنجان و خدابنده، و دانشگاه‌های پیام نور و ...

نقاط ضعف

۱- محدودیت منابع مالی بخش خصوصی استان جهت سرمایه‌گذاری و بهره‌گیری از ظرفیت‌های استفاده نشده تولیدی.

۲- تراز صادرات و واردات استان زنجان در سال ۱۳۸۲ منفی است، به طوری که میزان واردات استان از گمرکات بالغ بر ۲۷/۳ میلیون دلار است ولی میزان صادرات آن از گمرکات بالغ بر ۲۱/۶ میلیون دلار است که موازنه ۵/۷ میلیون دلار منفی است که یکی از عوامل اصلی آن ضعف گمرک استان و دیگری صادرات محصولات تولیدی استان بویژه فرش و ... از گمرکات سایر استان‌های کشور است.

۳- کوچک مقیاس بودن تولید در بخش کشاورزی و ضعف مکانیزاسیون و کافی نبودن مراکز و زیرساخت‌های نگهداری محصولات زراعی و باغی.

۴- شیب زیاد اراضی در بیش از نیمی از محدوده استان.

۵- کافی نبودن تأسیسات مهار و بهره‌برداری از منابع آب‌های سطحی.

۶- ضعف خدمات برتر و خدمات پشتیبان تولید در استان و وابستگی آن به سایر استان‌ها.

۷- ضعف شبکه‌های ارتباطی درون استانی و بین منطقه‌ای.

۸- ضعف زیربنای و تأسیسات خدماتی کانون‌های بر خوردار از جاذبه‌های توریستی.

۹- عدم انتشار توسعه‌یافتگی در سطح استان و گسترش خطی آن در امتداد جاده ترانزیت.

۱۰- توسعه‌یافتگی اندک بخش صنعت و معدن با وجود قابلیت‌های طبیعی و اجتماعی و ظرفیت‌های زیربنایی موجود.

۱۱- پیوند ضعیف درون‌بخشی و بین‌بخشی در فعالیت‌های صنعتی و کشاورزی.

۱۲- تطابق نامناسب بین منابع آب‌های سطحی و خاک و بیابان منفی آب‌های زیرزمینی در شرق استان.

۱۳- خروج سرمایه‌های انسانی و مالی از استان.

۱۴- پائین بودن بهره‌وری تولید در بخش کشاورزی.

۱۵- کافی نبودن سرمایه‌گذاری‌های لازم برای بهره‌گیری مطلوب از جاذبه‌های گردشگری استان.

۱۶- ضعف تعامل مؤثر اقتصادی مرکز استان با برخی از نواحی استان و استان‌های همجوار.

۱۷- پائین بودن شاخص‌های توسعه انسانی، فرهنگی و هنری و اقتصادی.

۱۸- ضعف صنایع تبدیلی و صنایع کوچک و نیز عدم استفاده آن‌ها از فناوری‌ها و دانش جدید (به طوری که این استان از مراکز عمده تولید چغندر قند می‌باشد که بدلیل عدم وجود کارخانه قند، محل مصرف آن در استان‌های همدان، اصفهان و قزوین می‌باشد در حالی که می‌توان با ایجاد واحدهای فرآوری این محصول و سایر محصولات کشاورزی استان ضمن ایجاد ارزش افزوده بالا در راستای ایجاد اشتغال و درآمد برای مردم استان اقدام کرد).

۱۹- عدم استفاده کارآمد از منابع آبی رودخانه‌های استان و کنترل آن‌ها به طور مناسب.

۲۰- ضعیف بودن زیرساخت‌های بازرگانی استان از قبیل انبارهای سرپوشیده ذخیره‌سازی گندم، سیلو و انبارهای نگهداری کالا و سردخانه بر حسب سرانه جمعیت و عدم پاسخگو بودن آن برای تولیدات محصولات کشاورزی استان.

فرصت‌ها

۱- با توجه به مطالعات انجام شده بدلیل وجود شرایط مناسب اقلیمی، منابع آب و خاک سطح زیر کشت زیتون استان تا ۲۰۰۰۰ هکتار قابل افزایش است.

۲- استان زنجان به دلیل محدودیت قانونی (محدوده ۱۲۰ کیلومتری)، توسعه

ظرفیتهای تولیدی در تهران و مرکز کشور و برخورداری از شبکه‌های زیربنایی قوی (زمین، منابع آب و خاک، شبکه‌های مواصلاتی، موقعیت استراتژیک در منطقه شمالغرب، عبور خطوط انتقال انرژی، سرمایه‌گذاری کلان ملی و ...) از پتانسیل قابل‌ملاحظه‌ای در جذب سرمایه‌گذاری بخش صنعت برخوردار می‌باشد.

۳- قرارگیری استان زنجان در مسیر راه آهن آسیا-اروپا که در حال حاضر کشورهای اکو و آسیای میانه را از طریق ایران و استان زنجان به ترکیه و اروپا متصل می‌کند و در صورت بازگشایی راه آهن قفقاز، ارتباط ریلی ایران با اروپا علاوه بر مسیر ترکیه از جمهوری‌های قفقاز نیز امکان‌پذیر خواهد شد، لزوم استفاده از این موضوع در راستای توسعه اقتصادی - بازرگانی استان امری لازم و ضروری است.

۴- با توجه به اینکه استان زنجان، ۹۹/۸ درصد از تولید سنگ سرب و روی، ۸۸/۵ درصد از تولید بور و ۲۲/۶ درصد از تولید فلدسپات در کشور را در سال ۱۳۷۸ دارا بوده است، لزوم توجه به امر بهره‌برداری و صادرات فرآورده‌های این مواد معدنی در راستای توسعه صادرات غیر نفتی استان، اهمیت دارد.

۵- نزدیکی با مبادی ورود و خروج کالا خصوصاً منطقه قفقاز و ترکیه به عنوان دروازه اروپا.

۶- استان زنجان حلقه اتصال استان‌های مرکزی با ۵ استان مرزی کشور است که هر یک از آن‌ها دارای مزیت‌های فراوانی برای توسعه هستند و مرکزیت ارتباطی آن‌ها با استان زنجان است.

۷- بهره‌مندی از موقعیت مکانی و جغرافیایی ممتاز به عنوان گلوگاه متصل کننده غرب و شمال غرب کشور با شمال با توجه به استقرار در کریدور شمال - جنوب و غرب - شرق از نظر ارتباطات جاده‌ای و ...

۸- داشتن مزیت نسبی بالا در استان زنجان برای تولید محصولات معدنی مهم، تعیین و انتخاب یکی از محورهای مهم توسعه استان در این زمینه امری لازم و ضروری می‌باشد. لازم به ذکر است که در استان زنجان بالغ بر ۲۰۰ اندیس معدنی و ذخایر قابل بهره‌برداری وجود دارد که از ویژگی‌های این استان، تنوع معدنی آن و نیز وجود چند معدن منحصر به فرد در کشور می‌باشد. به طوری که بیش از ۸۵ درصد از کل تنوع کانی‌های معدنی موجود در کشور را دارا می‌باشد. معادن برالیث (معدن بور «قره‌گل») و سولفات منیزیم (معدن «میناج») که در کنار معدن سرب و روی «انگوران» بزرگترین معدن سرب و روی خاورمیانه بوده و جزء ده معدن بزرگ جهان به شمار می‌روند، در این استان واقع شده‌اند.

۹- قرارگیری استان زنجان در محور ارتباطی ایران - اروپا و اینکه شهر زنجان پس از شهر تبریز، بزرگترین شهر ناحیه شمال غرب کشور به شمار می‌آید، موضوع انتخاب زنجان به عنوان مرکز بارانداز کالاهای وارداتی و صادراتی در کنار راه آهن منطقه‌ای زنجان و بزرگراه قزوین - زنجان - تبریز قابل بررسی می‌باشد.

۱۰- توسعه فعالیت‌های بازرگانی با تاکید بر خدمات بازرگانی نوین با توجه به موقعیت جغرافیایی (مزیت مکانی) استان.

۱۱- امکان ایجاد خوشه‌های صنعتی با تاکید بر صنایع متالوژی، ذوب فلزات، نساجی، صنایع مرتبط با انرژی و قطعه‌سازی و ماشین‌آلات و توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع تبدیلی، تکمیلی، غذایی، فلزی، خودرو سازی، برق و الکترونیک با توجه به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های استان.

۱۲- سرمایه‌گذاری در ساخت سدهای خاکی و انحرافی برای گسترش سطح زیر کشت آبی و استفاده مطلوب از منابع آب‌های سطحی.

چالش‌ها

۱- وجود مراکز تفریحی در همسایگی استان که با سرمایه‌گذاری بیشتر، دارا بودن تجهیزات بیشتر، داشتن اقامتگاه‌های مجهز و تیلیغات فراوان، و دارا بودن سابقه مدیریتی زیاد، رقیب سرسختی برای جذب گردشگر برای جاذبه‌های تاریخی و اکوتوریسم استان هستند از قبیل:

- غار علیصدر در استان همدان به عنوان رقیب اصلی غار کتله خور، و جاذبه‌های تاریخی دیگر استان همدان بدلیل داشتن امکانات مناسب برای جذب گردشگر.
- سواحل و جنگل‌های استان گیلان به عنوان رقیب اصلی منطقه طارم و سایر

جاذبه‌های گردشگری طبیعی استان.

۲- قرارگیری استان قزوین در همسایگی استان که دارای زیرساخت‌های قوی، فاصله کمتر و موقعیت مناسب‌تر از استان زنجان برای جذب سرمایه‌گذاران و واحدهای تولیدی با توجه به منع ایجاد کارخانجات در استان تهران را فراهم می‌آورد.

۳- سرمایه غیر قابل تحمل و طولانی زمستانه استان که با طولانی بودن دوره یخبندان همراه است.

۴- عدم وجود تشکل مناسب برای ساماندهی به صنایع فرش دستباف استان و سردرگمی تولیدکنندگان آن و نیز صدور آن از طریق سایر استان‌های همجوار.

۵- نداشتن رشته اقتصاد و گرایش‌های مرتبط با آن در دانشگاه زنجان و وابستگی آن به سایر دانشگاه‌ها.

۶- مطرح بودن گمرکات استان‌های آذربایجان شرقی، قزوین و تهران در کنار ضعف گمرک استان باعث شده است که بیشتر صادرات استان زنجان از طریق آن‌ها صورت گیرد.

۷- سکونت بیشتر سرمایه‌گذاران و مالکان کارخانه‌ها در تهران باعث گردیده است تا نایب حاصل از رشد تولیدات کمتر در خدمت توسعه استان قرار گیرد.

۸- آسیب‌پذیری بخش‌هایی از استان بدلیل بروز زلزله، سیل و سایر حوادث غیرمترقبه.

توصیه‌های سیاستی (توصیه‌هایی برای بخش بازرگانی)

۱- تقویت گمرک استان و تسهیل واردات ویژه در زمینه کالاهای سرمایه‌ای، واسطه‌ای و مواد اولیه (با همکاری سازمان بازرگانی، استانداری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۲- ضرورت تشکیل خانه فرش در استان، با توجه به اینکه استان زنجان در تولید و صادرات فرش دستباف پشمی و ابریشمی دارای مزیت نسبی می‌باشد، لزوم توجه به افزایش کیفی این محصول و رفع مشکلات تولیدکنندگان این محصول امری ضروری است و همچنین از کاهش نرخ بیکاری حاصل از این موضوع می‌توان بهره‌مند گردید. (با همکاری سازمان بازرگانی، استانداری، جهاد کشاورزی، سازمان تعاون، سازمان تعاون روستایی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۳- تلاش برای بهره‌گیری از شیوه‌های جدید بازرگانی از جمله استفاده از فناوری ارتباطی جهت معرفی پتانسیل‌های استان و کسب مهارت و استفاده از ابزارهای جدید ارتباطی جهت رونق بخشیدن به اقتصاد استان (با همکاری سازمان بازرگانی، استانداری، صدا و سیما، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۴- راه‌اندازی و برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های مختلف استانی و شرکت در نمایشگاه‌های خارج از استان برای معرفی کالاهای تولیدی استان، بکارگیری روش‌های جدید برای فرآوری، بسته‌بندی، انبارداری و صدور کالاهای تولیدی استان (با همکاری سازمان بازرگانی، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، بخش خصوصی و ...)

۵- تقویت خدمات نوین، گسترش تجارت الکترونیک، توجه به بازاریابی الکترونیک، گسترش فعالیت‌های بازار بورس استان و کارگزاری‌های آن (با همکاری سازمان بازرگانی، استانداری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، سازمان بورس، وزارت فناوری اطلاعات و دانشگاه‌های استان)

۶- آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه‌های کوتاه مدت آموزشی و میان مدت، و برگزاری کارگاه‌های آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در سازمان بازرگانی استان در زمینه‌های بازاریابی، قوانین و مقررات گمرکی، قوانین بانکی و بیمه و تجارت الکترونیک (سازمان بازرگانی)

۷- ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون سازمان بازرگانی در راستای دولت الکترونیک و ایجاد زمینه‌های توسعه تجارت الکترونیک در استان (با همکاری وزارت ارتباطات، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی)

۸- گسترش و بهبود خدمات پشتیبانی کننده فعالیت‌های توسعه بازرگانی خارجی از قبیل شعبات ارزی بانک‌ها، بیمه، خدمات مالی - اعتباری و شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی (با همکاری بانک مرکزی، وزارت اقتصاد و دارایی، وزارت راه و ترابری،

مهم، امری لازم و ضروری است (بانکهای استان، سازمان نوسازی صنایع ایران و سازمان مدیریت)

۱۰- با توجه به اینکه استان زنجان در تولید سنگ‌های تزئینی (گرانیت، مرمریت، تراورتن، چینی و مرمر) و نمدارای مزیت نسبی بالایی می‌باشد، لزوم توجه به مشکلات تولیدکنندگان و رفع موانع در راستای اشتغال‌زایی امری لازم و ضروری است (بانکهای استان، سازمان نوسازی صنایع ایران، دانشگاههای استان، سازمان مدیریت)

۱۱- دوبانده کردن راه‌آهن تهران- زنجان- تبریز (وزارت راه و ترابری)

۱۲- اعطای اعتبارات از منابع ملی و استانی برای توسعه کشاورزی استان با تأکید بر تولیدات باغی بویژه تولید زیتون، انار و گسترش زیرکشت آن با توجه به مناسب بودن شرایط آب و خاک و اقلیم استان (شهرستان طارم) (سازمان مدیریت، وزارت جهاد کشاورزی)

۱۳- راه‌اندازی مرکز مطالعات زیتون برای تحقیق در خصوص تولید گونه‌های بهتر و آموزش زیتون‌کاران استان (سازمان مدیریت، وزارت جهاد کشاورزی، دانشگاههای استان)

۱۴- توسعه صنعتی استان با توجه به فرارگیری آن در محور تهران- تبریز و همجواری با قطب‌های صنعتی متعدد در مرکز و غرب کشور با اولویت صنایع متالورژی و ذوب فلزات، صنایع مرتبط با انرژی و صنایع شیمیایی و پتروشیمی (وزارت نفت، صنایع و معادن، شرکت ملی پتروشیمی، سازمان مدیریت، سازمان شهرکهای صنعتی)

۱۵- استان زنجان دارای پتانسیل بالا در زمینه استخراج معدن است که می‌تواند نسبت به صادرات محصولات و یا خدمات مهندسی به کشورهای همسایه که دارای ظرفیت‌های بسیار زیادی در کانی‌های فلزی و غیرفلزی هستند، نقش داشته باشد. گرجستان، ارمنستان و آذربایجان دارای معادن فلزات بسیار غنی هستند که نیاز به سرمایه‌گذاری مشترک، دانش فنی و مدیریت دارند. (وزارت صنایع و معادن)

۱۶- تقویت مراکز آموزش عالی استان در جهت تمرکززدایی دوره‌های کارشناسی دانشگاه‌های تهران و توسعه تحصیلات تکمیلی و مراکز تحقیقاتی و فناوری اطلاعات و ارتباطات. (وزارت علوم)

۱۷- یکپارچه‌سازی اراضی و تبدیل اراضی دیم به آبی مکانیزه در چارچوب نظام تخصیص منابع آب در حوضه آبریز و در نظر گرفتن نیازهای پایین دست، توسعه باغداری با تأکید بر زیتون، انگور و سیب، توس-عه فعالی-ت‌های آبریز پروری و تب-ذیل دامداری‌های سنتی به صنعتی (وزارت جهاد کشاورزی، وزارت نیرو)

سمنان

(الهام پیروز)

(فوق لیسانس جغرافی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

مقدمه

استان سمنان با ۹۷۴۹۱ کیلومتر مربع وسعت، در حدود ۵/۸ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده است که از این حیث ششمین استان بزرگ کشور محسوب بشمار می‌آید. این استان از شمال به استان‌های خراسان شمالی، مازندران و گلستان، از جنوب به استان اصفهان، از مغرب به استان‌های تهران و قم از مشرق به استان خراسان رضوی محدود شده است.

براساس آخرین سرشماری عمومی (۱۳۷۵)، جمعیت استان ۵۰۱۴۴۷ نفر و معادل ۵۵۵۲۴۱/۰۸۳ درصد جمعیت کل کشور بوده است. در سال ۱۳۸۰ جمعیت آن معادل ۵۵۵۲۴۱ برآورد شده است که از کل جمعیت ۸۳/۳ درصد در نقاط شهری و ۳۱/۷ درصد در نقاط روستایی سکونت دارند. تراکم جمعیت در این استان در هر کیلومتر مربع ۵/۴۲ نفر می‌باشد که در زمره استان‌های کم جمعیت کشور بشمار می‌رود.

استان سمنان به علت شرایط جغرافیایی مختلف دارای شرایط آب و هوایی متفاوتی است. متوسط بارندگی سالانه استان حدود ۱۵۰ میلی‌متر بوده و از این لحاظ در زمره مناطق خشک کشور قرار دارد، به طوری که بیش از ۸۰ درصد از مساحت استان را بیابان و کویر تشکیل می‌دهد. اختلاف بین حداقل و حداکثر درجه حرارت در فصول سال بیش از ۴۰ درجه سانتی‌گراد است.

۹- ارائه تسهیلات لازم و آموزش‌های تکمیلی برای سرمایه‌گذاری در بسته‌بندی و احیای فرآوری‌های لازم برای صدور محصولات کشاورزی و دامی دارای مزیت (بازرگانی، سازمان مدیریت و جهاد کشاورزی)

۱۰- تخصیص اعتبار برای ایجاد زیرساخت‌های توسعه بازرگانی و نگهداری کالا با تأکید بر ساخت انبارهای سرپوشیده و سیلو برای نگهداری گندم (در شهرستان خدابنده که ۶۵ درصد تولید گندم و جوی استان را دارد هنوز هیچ انبار یا سیلویی وجود ندارد) (بازرگانی و سازمان مدیریت)

۱۱- زمینه‌سازی برای تأسیس سازمان منطقه‌ای توسعه تجارت با همکاری کشورهای ترکیه و منطقه قفقاز برای ورود آسانتر محصولات ایران به اتحادیه اروپا و کشورهای مشترک‌المنافع شوروی سابق و تقویت استان بعنوان مرکز تخلیه و بارگیری کالا با عملکرد منطقه‌ای در جهت توسعه بازرگانی برای نیل به این منظور (وزارت بازرگانی، استانداری)

توصیه‌هایی برای توسعه استان (مرتبط با بخش بازرگانی)

۱- تلاش برای ایجاد زیرساخت‌های جذب گردشگر داخلی و خارجی بویژه سرمایه‌گذاری در ساخت هتل‌ها، اقامتگاه‌های گردشگری با درجه‌های مختلف در جوار جاذبه‌های تاریخی سلطانی، مناطق گردشگری طبیعی طارم، غار زیبای کتله خور قیدار و ... (با همکاری سازمان بازرگانی، ایرانگردی و جهانگردی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، استانداری استان زنجان)

۲- تلاش برای تهیه برنامه‌های تلویزیونی مستند، ها و بروشورهای تبلیغاتی، طراحی وب‌سایت‌های مختلف و ... از جاذبه‌های صنعتی، معدنی، فرهنگی، گردشگری تاریخی و طبیعی برای جذب سرمایه‌گذاران و ... به زبان‌های ترکی استانبولی، فارسی، انگلیسی، روسی و عربی (با همکاری سازمانهای بازرگانی، استانداری، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، ایرانگردی و جهانگردی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۳- تسهیل فرایند سرمایه‌گذاری برای بخش‌های خصوصی داخلی و جذب سرمایه‌های خارجی، از قبیل صدور موافقت‌نامه‌های اصولی، ارایه اعتبارات از محل منابع ملی و استانی، معافیت‌های ویژه مالیاتی، فراهم ساختن زمینه‌های حقوقی برای همکاری‌های مشترک و ... (با همکاری سازمانهای بازرگانی، استانداری، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، ایرانگردی و جهانگردی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۴- راه‌اندازی واحدهای بسته‌بندی، فرآوری و تقویت صنایع تبدیلی و ... برای زمینه‌سازی برای افزایش صادرات تولیدات کشاورزی استان (با همکاری سازمانهای بازرگانی، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۵- افزایش سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی، دانش فنی، تأمین تجهیزات حفاری و گسترش کارخانجات فرآوری مواد معدنی فلزی و کانی‌های غیر فلزی بار استفاده بهتر و بالابردن بهره‌وری معادن استان در جهت ایجاد اشتغال و افزایش صادرات غیر نفتی استان (با همکاری سازمانهای بازرگانی، استانداری، سازمان کار و امور اجتماعی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، دانشگاههای استان، صدا و سیما استان)

۶- راه‌اندازی رشته‌های اقتصاد (در گرایش‌های مختلف) و مدیریت بازرگانی و بازاریابی (وزارت علوم و دانشگاه‌های استان)

۷- تلاش در جهت تسریع بخشیدن به ایجاد منطقه ویژه اقتصادی استان که مجوز فعالیت آن اخذ شده است (استانداری، وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان مدیریت، وزارت بازرگانی)

۸- زمینه‌سازی برای ایجاد مرکز بارانداز کالا در مقیاس منطقه‌ای در استان زنجان با توجه به موقعیت استراتژیک اقتصادی و زیرساخت‌های ارتباطی مناسب و ... (استانداری، وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان مدیریت، وزارت بازرگانی، وزارت راه و ترابری و سازمان پایانه‌های کشور)

۹- با توجه به اینکه تولید واقعی معادن گرانیت استان بسیار کمتر از تولید اسمی می‌باشد لذا به نظر می‌رسد برای افزایش ارزش افزوده این محصول، تأسیس کارخانه‌های سنگ‌بری مدرن و سخت‌بر (گرانیت‌بر) در راستای اشتغال‌زایی در سطح استان الزامی بوده و در این جهت حمایت دولت و بانک‌ها جهت سرعت بخشیدن به این

استان سمنان با کسب رتبه نهم، جایگاه نسبتاً مناسبی در دستیابی به شاخصهای توسعه پایدار داراست. مهمترین مزیت استانی در دستیابی شاخصهای اجتماعی، مخصوصاً شاخصهای آموزش و سلامتی است. به طوری که این استان پس از استان مازندران، بیشترین موفقیت را در شاخصهای اجتماعی داشته است. لکن ضعفهای عمده این استان را در طبقه شاخصهای اجتماعی می توان به شاخصهای امنیت منسوب کرد. ب طوری که در شاخص امنیت جانی و مالی رتبه ۲۶ام را در کشور داراست و در شاخص امنیت روانی دارای رتبه ۱۴ام است. همچنین بر عکس، سهم هزینه ۱۰ درصدی ثروتمندترین خانوارها (۲۰)، متوسط هزینه واقعی خانوارهای روستایی (۲۵)، متوسط هزینه واقعی خانوار شهری (۲۱)، سهم گوشت از هزینه خوراکی خانوار روستایی (۲۳) را داراست. لکن در شاخصهای اقتصادی محدودیتهای بیشتری متوجه استان است که در شاخصهای زیر می توان ملاحظه نمود:

سهم استان از محصول ناخالص داخلی (۲۶)، سهم درآمد استان ها در تامین بودجه (۲۳) سهم استان از بودجه عمرانی دولت (۲۷)، سهم استان از ارزش افزوده صنعتی (۲۱)، و در شاخصهای نهادی: درصد خانوارهای شهری استفاده کننده از اینترنت (۲۰)، نسبت راه های اصلی به مساحت استان (۲۳)، بر خورداری از گاز لوله کشی شده (۲۲) است. جهت توسعه بازرگانی در استان سمنان لازم است شاخصهای زیر مورد توجه قرار گیرد: شعبات بیمه (۱۷)، شرکت های حمل و نقل بین المللی (۱۷)، تعداد مسافران فرودگاهها (۲۳) و ظرفیت سیلو به تولید گندم (۱۷). همچنین استان سمنان بیشترین تعداد موزه و بنای تاریخی را در کشور داراست، لکن رتبه ۱۸ام در برخورداری از هتل موجب شده است رتبه این استان در جذب گردشگر بیشتر از جایگاه ۱۸، فراتر نرود. براساس آخرین تقسیمات کشوری استان سمنان دارای ۴ شهرستان (سمنان، شاهرود، دامغان و گرمسار) ۱۲ بخش، ۱۶ شهر، ۲۸ دهستان، ۲۶۵۱ آبادی (۷۸۹ آبادی مسکونی) می باشد.

نقاط قوت

- ۱- وجود بخش خصوصی توانمند و بالا بودن میل نهایی به پس انداز و سرمایه گذاری
- ۲- برخورداری از زیرساختهای مناسب جهت توسعه صنعت، خدمات برتر، گردشگری و بازرگانی نوین
- ۳- سابقه دیرینه استان در امر تجارت و بازرگانی با عملکرد ملی و فرا ملی
- ۴- موقعیت خاص ژئوپلیتیکی استان به عنوان محور پایدار امنیت ملی
- ۵- نسبت اشتغال در بخشهای مختلف استان بیانگر این مطلب است که بیشترین شاغلین در بخش خدمات و سپس صنعت و در آخر کشاورزی می باشد.
- ۶- برخورداری استان از حمل و نقل ریلی و جاده ای مناسب
- ۷- وجود گمرک فعال در استان
- ۸- مزیت استان در کشت محصولات میوه های دانه دار (سیب، گلابی و به)، محصولات هسته دار (زردآلو، قیسی، آلبالو، هلو، بادام، گردو و فندق)، محصولات باغی دانه ریز (انگور و توت درختی)، محصولات سردسیری (زرشک و سماق)، و محصولات نیمه گرمسیری (خرما، انجیر، انار)

۹- تعداد ۱۸۴ کارگاه صنعتی در استان فعال می باشند که ۱۷۰۷ درصد از کارگاههای کل کشور را شامل می شود. در این کارگاهها ۱۲۰۳۶ نفر مشغول به کار می باشند که ۱۷۱۴ درصد کل شاغلان این بخش در کشور را شامل می شود.

۱۰-۶ شهرک صنعتی در سطح استان فعال بوده که در رشته های نظیر مواد غذایی، نساجی، سلولوزی، شیمیایی، کانی غیرفلزی، فلزی و برق و الکترونیک و خدمات، فعالیت دارند.

۱۱- وجود معادن غنی و قابلیت ایجاد و توسعه صنایع معدنی و فلزی

۱۲- در بخش معدن ۲۸۸۹ نفر در ۱۵۰ معدن استان مشغول فعالیت می باشند.

نقاط ضعف

- ۱- محدودیت شدید منابع آب از لحاظ کمی و کیفی
- ۲- مجاورت با کویر و داشتن آب و هوای خشک بیابانی توأم با خشکسالی

۳- پراکندگی جمعیت و عدم استقرار مراکز جمعیتی عمده

۴- فقدان بازارهای متشکل مالی و پولی به منظور پشتیبانی از برنامه های توسعه استان

۵- عدم وجود فرودگاه و خطوط هوایی

۶- همجواری با استان تهران همان طوری که موجب رشد استان می باشد، مشکلاتی را نیز برای استان به همراه دارد.

۷- ضعف آگاهی و فرهنگ عمومی در همراهی با تحولات نوین فناوری در فعالیت های اجتماعی و اقتصادی

فرصت ها

۱- همجواری با تهران

۲- بهره گیری از جمعیت متخصص به علت فاصله مناسب با مرکز و وجود صنایع

۳- بهره برداری از منابع زیرزمینی کویر

۴- قرارگیری در مسیر تهران- مشهد به عنوان دو قطب جمعیتی و مصرف کننده عمده کشور

راه کارهای میان و کوتاه مدت

۱- در بخش صنعت با توجه به موقعیت استان که با کمبود آب روبه رو بوده و آب در صنایع بخصوص صنایع مادر نقش بسزایی دارد توسعه خوشه های صنعتی در ارتباط با صنایع فلزی، قطعه سازی، شیمیایی و سلولزی، صنایع تبدیلی کشاورزی، زمینه سازی برای ایجاد و توسعه صنایع بزرگ غیر آلاینده و کم آب بر.

۲- توسعه صنایع مرتبط با خاک از جمله کاشی و سرامیک با عنایت به وجود معادن عظیم خاک استان سمنان

۳- آشنایی سفال گران با سلیقه های مصرفی خارجی

- آموزشهای بازاریابی بین المللی کالاهای سفالی

- آموزش روش های صدور

- آموزش روش های تبلیغ و معرفی کالاها و خدمات

- برگزاری نمایشگاههای کالاهای سفالی برای خارجیان در داخل و خارج از کشور

۴- با توجه به اینکه باغداری در بخشهایی از شمال این استان رواج دارد و استان در تولید برخی محصولات از جمله پسته، انجیر و سایر محصولات باغی فعالیت دارد توجه به این بخش و ارائه آموزش های لازم به باغداران در بهره گیری از روش های نوین آبیاری بسیار ضروری به نظر می رسد.

۵- ایجاد زیرساخت های لازم جهت نگهداری از محصولات باغی

راهکارهای بلند مدت

۱- با عنایت به فعالیت گسترده بخش خصوصی و سرمایه گذاری های عظیم این بخش در استان سمنان در فعالیتهای صنعتی، کشاورزی مکانیزه (باغداری) و معادن، توجه دولت و نهادهای دولتی بسیار تاثیر گذار بوده و حمایت همه جانبه آن را می طلبد.

۲- توجه به این که آموزش نقش بسیار مهمی در افزایش و توسعه فرهنگ صادراتی در استان دارد و بازرگانان استان نیز عمدتاً به مانند سایر بازرگانان کشور فاقد آگاهی های لازم و تخصصی می باشند ضرورت توجه به افزایش آگاهی های عمومی آنان امری ضروری است در این خصوص موارد زیر قابل توجه می باشد:

● آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه های کوتاه مدت آموزشی، برگزاری کارگاههای آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در سازمان بازرگانی استان.

● اشاعه استفاده از اینترنت، تجارت الکترونیک و کلاسهای آموزشی لازم در این زمینه.

● برگزاری کلاس های زبان (اولویت با زبان های قابل کاربرد برای ارتباط با شرکای تجاری در منطقه).

۴- ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون در راستای دولت الکترونیک

۳- با توجه به نارسایی های موجود در سازمان بازرگانی استان، توسعه و تجهیز

فضای اداری مناسب بخش بازرگانی، نیروی انسانی متناسب و امکانات مربوطه اعم از سخت افزاری و نرم افزاری پیشنهاد می شود، در این راستا اقدامات ذیل به عمل آید:

● اجرای هر چه سریعتر طرح اتوماسیون کامل سازمان بازرگانی استان در راستای دولت الکترونیک

● ایجاد زمینه برای توسعه تجارت الکترونیکی در استان

● تقویت و تجهیز نقطه تجاری و سیستم جامع اطلاع رسانی در استان

۴- با عنایت به اینکه استان در حال حاضر در زمینه بسته بندی انواع محصولات فعالیت می نماید، توجه بیشتر به این بخش و تقویت آن، پیشنهاد می گردد:

● ارائه آموزش های لازم در این به فعالان این بخش

● بهره گیری از تجارب سایر کشورها در این زمینه

● هماهنگی با خواسته های جهانی در زمینه بسته بندی

سیستان و بلوچستان

(سمیرا گلکاران مقدم)

(فوق لیسانس اقتصاد، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

مقدمه

استان سیستان و بلوچستان بین ۲۵ درجه و ۴ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۹ دقیقه عرض شمال و ۵۸ درجه ۵۵ دقیقه تا ۶۳ درجه و ۲۰ دقیقه طول شرق در بخش جنوب شرقی کشور واقع گردیده است. این استان از شمال به استان خراسان جنوبی، از سمت شرق با کشور پاکستان ۹۰۰ کیلومتر و با کشور افغانستان ۳۰۰ کیلومتر مرز مشترک دارد، از مغرب به استان ها کرمان و هرمزگان و از جنوب با ۳۰۰ کیلومتر نوار ساحل به دریا عمان محدود می شود.

شرایط مساعد طبیعی برای فعالیت های زراعی و باغداری در تمام فصول سال در نواحی جنوبی استان، امکان کشت نباتات گرمسیری با ارزش افزوده بالا، منابع صید فراوان در دریای عمان، قابلیت های پرورش آبزیان بویژه ماهی و میگو در نواحی ساحلی و آبگیرهای داخلی، امکان توسعه فعالیت های دامداری و دامپروری و استفاده از منابع آب سطحی مهار نشده، بخشی از قابلیت های توسعه استان است.

استان سیستان و بلوچستان به لحاظ نزدیکی به بازار خلیج فارس و کشورهای مصرف کننده خرما می تواند در صدور این محصول مهم صادراتی کشور نقش برجسته ای داشته باشد. تامین احتیاجات صنایع جانبی و تبدیلی خرما و ایجاد سردخانه می تواند از اتلاف این محصول در استان که سالانه بین ۳۰ الی ۴۵ درصد آن اتلاف می گردد، جلوگیری نموده، ضمن این که منبعی کمکی جهت تامین ارز در کشور بشمار رود.

نقاط قوت

۱- موقعیت جغرافیایی ویژه و مناسب استان به جهت استقرار در کنار آب های آزاد بین المللی خارج از تنگه هرمز، برخورداری از ۱۱۰۰ کیلومتر مرز خاکی با کشورهای پاکستان و افغانستان و ۳۰۰ کیلومتر مرز ساحلی در کنار دریای عمان، نزدیکی مناطق ساحلی استان با کشورهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان، شبه قاره هند و کشورهای آفریقایی.

۲- شرایط ممتاز استان برای تصدی نقش در بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی میان اروپا و آسیای مرکزی با آسیای شرقی و جنوب و شاخ آفریقا.

۳- اقلیم مناسب کشت محصولات سودآور صادراتی (خرما، مرکبات، موز و انبه)، دشتهای هموار و اراضی مستعد در شمال و جنوب استان و امکانات ایجاد صنایع وابسته به محصولات گرمسیری.

۴- اراضی و اقلیم مناسب در سواحل جنوبی برای توسعه فعالیت های شیلاتی و صیادی، پرورش میگو و توسعه صنایع وابسته.

۵- وجود معادن نسبتاً غنی گشوده و ناگشوده فلزی و غیرفلزی و سهم بالای استان در برخورداری از این معادن و امکان توسعه فعالیت های معدنی.

۶- وجود نهادهای مهم اقتصادی و توسعه ای در سطح استان بویژه منطقه آزاد

چابهار، بازارچه مرزی.

۷- وجود پیشینه تاریخی و فرهنگی غنی و پذیرش عمومی و توسعه خواهی مردم، رواج فرهنگ تجارت، قناعت، سختکوشی، سازمان پذیری و مشارکت جویی به عنوان بستر مهم اقدامات و سیاست های توسعه منطقه ای

۸- وجود تاسیسات زیربنایی مهم از جمله جاده ها و فرودگاه ها و سد پیشین

۹- قابلیت ها و ظرفیتهای جدید از جمله نیروی کار تحصیل کرده و مطالعات موجود منطقه ای

۱۰- طرح توسعه محور شرق به عنوان ابزار مهم اعمال سیاست های توسعه منطقه ای

نقاط ضعف

۱- شرایط طبیعی و اقلیمی دشوار، کمبود منابع آب، محدودیت امکانات تولید آب و هوای گرم و وزش دائمی باد و حرکت شن های روان به ویژه در شمال استان

۲- کمبود امکانات زیربنایی از قبیل ارتباطات، انرژی های در دسترس، دوری از مراکز عمده صنعتی و کمبود نیروی ماهر و متخصص

۳- فقدان تنوع فعالیت های اقتصادی که موجب ناپایدار بودن گردش سرمایه در داخل استان می شود.

۴- دارا بودن زمینه های قاچاق کالا بویژه کالاهای مشمول یارانه دولتی

۵- ناکافی بودن ظرفیت بخش زراعت برای جذب نیروی کار

فرصت ها

۱- قرار گرفتن استان در همسایگی شبه قاره هند و از سوی دیگر در نزدیکی دروازه ورودی آسیای مرکزی

۲- استقرار بندر چابهار در آستانه اقیانوس هند و به دور از آسیب پذیری های احتمالی خلیج فارس و برخورداری از حوزه نفوذ بالقوه ای که در شرق و جنوب شرقی آسیا، شرق آفریقا، بین النهرین و آسیای مرکزی تا شمال دریاچه آرال را در بر می گیرد.

۳- وجود دریای عمان در جنوب استان و دریاچه هامون در شمال امکان توسعه صادرات محصولات شیلاتی در این ناحیه را فراهم کرده است.

چالش ها

۱- موقعیت استان به عنوان گذرگاه بین المللی مواد مخدر و همسایگی با دو کشور پاکستان و افغانستان به عنوان زمینه ساز ناامنی و تردهای غیر مجاز از مرزهای استان و مانع برقراری امنیت و انباشت سرمایه و گسترش فعالیت های رسمی اقتصادی

۲- رواج فرهنگ عشیره ای و طایفه ای و برخی باورها و نگرش های سنتی و ضد توسعه به عنوان عامل بازدارنده نهادهای نوین اقتصادی و اجتماعی و نا کارآمدی آن ها

۳- محرومیت استان در زمینه زیربناها و شکاف گسترده در مقایسه با سطح ملی علیرغم سرمایه گذاری های زیاد برای توسعه آن ها

۴- سطح پایین پوشش آموزش شغلی عمومی و ترویجی و محرومیت گسترده بسیاری از زنان و مردان بویژه در مناطق روستایی و فقدان اثر بخشی بسیاری از سیاست ها و اقدامات توسعه ای در عرصه های اقتصادی و اجتماعی

۵- فقدان مشارکت موثر مردم در فعالیت های اقتصادی و ضعف جدی در برخورداری از نهادهای کارفرمایی، سرمایه گذاری، پیمانکاری و مشاوره بخش خصوصی استان

۶- فاصله شاخص های توسعه انسانی با سطح ملی

۷- نرخ بیکاری بسیار بالا

هدف های بلند مدت

۱- تقویت مناسبات اقتصادی فرا ملی با بهره گیری از موقعیت جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی استان با تاکید بر منطقه آزاد چابهار و منطقه ویژه زابل

۲- تقویت پیوند و تعامل ساختار های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان با سطح ملی

۳- اصلاح ساختارها و تقویت بخش رسمی اقتصاد استان

۴- کاهش شکاف بین شاخص های توسعه انسانی با سطح ملی

- ۵- تداوم سرمایه گذاری دولت در امر تقویت و توسعه زیر بناهای استان بویژه انرژی و مخابرات در راستای توازن منطقه‌ای
- ۶- ایجاد ظرفیتهای زیربنایی، نهادی و سازمانی برای استفاده حداکثر از قابلیت‌های ترانزیتی استان با توجه به منطقه آزاد تجاری چابهار
- ۷- ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید
- ۸- تهیه وسایل و امکانات مورد نیاز از قبیل بذرهای اصلاح شده، سموم مورد نیاز و کودهای شیمیایی
- ۹- ایجاد سد و کانالها و شبکه‌های آبیاری به منظور استفاده از آب‌های پراکنده و فصلی
- ۱۰- استفاده از امکانات آموزشی و ترویجی به منظور بهبود عملکرد محصولات کشاورزی
- ۱۱- سرمایه گذاری دولت در صنایع غذایی، نساجی، شیمیایی و سلولزی
- ۱۲- تدوین مقررات منسجم و شفاف برای فعالیت‌های تجاری در نقاط مرزی
- ۱۳- فراهم شدن امکان مبادله کالا با کالا بصورت جزئی در مکان‌های خاص توسط مرزنشینان
- ۱۴- پیگیری طرح صدور مواد سوختی از طریق بازارچه‌های مشترک مرزی
- ۱۵- پیگیری جدی اصل صادرات در مقابل واردات

فارس

(هدیه وجدانی)

(فوق لیسانس اقتصاد، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

معرفی استان

استان فارس با مساحت ۱۲۲۶۰۸ کیلومتر مربع یکی از پهناورترین استان‌های ایران است که در جنوب غربی کشور واقع شده است. استان فارس از شمال به استان‌های اصفهان و یزد، از جنوب به استان هرمزگان، از غرب به استان‌های کهگیلویه و بویراحمد و بوشهر و از شرق به استان کرمان محدود است. براساس آخرین تقسیمات کشوری استان فارس به ۲۳ شهرستان، ۷ بخش، ۹ دهستان، ۶۹ شهر و آبادی تقسیم می‌شود.

در این استان، اقلیم مختلف از بیابانی گرم شدید تا نیمه مرطوب سرد و اقلیم کوهستانی وجود دارد. این تفاوت اقلیمی و گستردگی پهنه استان و وجود ۸ رودخانه اصلی، دریاچه دایمی، دریاچه فصلی و حوزه آبریز سبب شده است تا فارس از نظر تنوع گیاهی و جانوری به ایران کوچک شهرت داشته باشد.

از رودخانه‌ها و دریاچه‌های مهم استان می‌توان رودخانه کر، فهلیان، شاپور، جره، قره‌آغاج، رودبال و مزایجان و دریاچه‌های یختگان، پریشان (فامور)، طشک (ترگس)، مهارلو، کافتور و برم شور را نام برد.

از نظر زمین شناسی استان فارس به منطقه شامل: منطقه آباده و اقلید، منطقه اردکان و شیراز، منطقه استهبان و فسا، منطقه جهرم منطقه داراب و نی ریز، منطقه فیروزآباد، منطقه کازرون و منطقه لارستان تقسیم می‌شود. استان فارس یکی از استان‌های لرزه خیز کشور است. در این استان علاوه بر گسل‌های فراوان فرعی گسل اصلی و فعال به نام‌های گسل قطر- کازرون و گسل سوربان- اقلید (گسل حنا) وجود دارد. شدت و بزرگی لرزه‌ها در پهنه استان به صورت یک کلیت بین متوسط تا شدید تقسیم بندی شده است.

از نقاط بسیار تاریخ این استان م‌توان به تخت جمشید اشاره نمود که به عنوان نماد مل ایران و تمام کشورها حوزه ایران قدیم (فلات ایران) محسوب می‌شود. بیشتر جمعیت فارس را شیعیان تشکیل م‌دهند. دیگر ادیان و مذاهب شامل تسنن در منطقه لار، کلیم در شیراز و ارمین و زرتشت م‌باشند.

نقاط قوت

- ۱- دارا بودن مقام اول کشور در بخش کشاورزی و تولید بسیاری از فراورده‌های کشاورزی

- ۲- دارا بودن مقام اول کشور در تولید گندم (به مدت ۱۷ سال)، انجیر دیم، انگور دیم و گل محمدی
- ۳- برخورداری از اطلاعات کافی در حوزه برنامه ریزی محصولات کشاورزی و صاحب برنامه در این بخش
- ۴- برخورداری از مزیت نسبی و رقابتی در تولید محصولاتی مانند گوجه فرنگی، خیار، لوبیا قرمز و لوبیا چیتی
- ۵- برخورداری از مزیت نسبی و رقابتی در تولید انواع آشامیدنیها، تولید و عمل آوری و حفاظت گوشت و ماهی و تولید سایر محصولات غذایی و فراورده‌های لبنی
- ۶- قرار گرفتن بخشهای خدمات و کشاورزی، به ترتیب در جایگاه اول و دوم بخشهای عمده اقتصادی استان
- ۷- بزرگترین تولیدکننده محصولات باغی کشور و معروفیت انجیر فارس در جهان
- ۸- وجود ۳۰۰ هزار هکتار باغ، معادل ۱۲ درصد سطح کل باغات کشور
- ۹- برخورداری از ۱۷ سایت گلخانه‌ای در ۱۰ شهرستان این استان
- ۱۰- برخورداری از شرایط مستعد دامپروری و دارا بودن ۸/۳ درصد از واحدهای دامی کشور

- ۱۱- وجود ۱۰ محور صنعتی در استان
- ۱۲- قطب صنعت برق و الکترونیک کشور (بیش از سه دهه)
- ۱۳- وجود نیروی انسانی متخصص در صنعت الکترونیک استان (۶۰ درصد نیروی انسانی متخصص بخش الکترونیک کشور)
- ۱۴- برخورداری از مزیت نسبی در صنعت الکترونیک و تولید الکتروموتور، ژنراتور و ترانسفورماتور (به طوری که این صنعت با تولید ۷ درصد ارزش افزوده صنایع الکترونیک کشور در راس صنایع چهارگانه ای قرار دارد که به موجب برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، محور توسعه صنعتی استان قرار دارند)
- ۱۵- برخورداری از مزیت نسبی و رقابتی در تولید محصولات کانی غیرفلزی، تولید مواد شیمیایی اساسی، تولید ماشین آلات با کاربرد خاص و عام، تولید محصولات لاستیکی به جز کش
- ۱۶- برخورداری از ظرفیتهای میراث فرهنگی و توسعه توریسم و گردشگری

نقاط ضعف

- ۱- سنتی بودن بخش عمده‌ای از باغات (به طوری که بیش از ۵۰ تا ۶۰ درصد باغات سنتی و قدیمی وجود دارد)
- ۲- عدم وجود تشکل قوی، منسجم و فراگیر در بخش باغبانی
- ۳- عدم وجود نیروی متخصص، نبود بانک اطلاعاتی جامع معدنی و شرایط مالی و اعتباری نامناسب و مستهلک بودن ماشین آلات موجود در معادن
- ۴- عدم وجود صندوق غیردولتی توسعه صادرات (البته به جز بانک توسعه صادرات استان)
- ۵- کمبود صنایع بسته بندی مدرن به ویژه جهت کالاهای صادراتی
- ۶- کمبود صنایع تبدیلی در استان با توجه به تولیدات مختلف کشاورزی
- ۷- ضعف اطلاع رسانی در زمینه تجارت و بازاریابی
- ۸- کمبود سیلو، انبار، سردخانه و وسایل حمل و نقل بین المللی مناسب

فرصت‌ها

- ۱- برخورداری از پتانسیل بالا در بخش باغبانی و باغداری
- ۲- وابستگی شدید صنعت الکترونیک کشور به توسعه صنعت الکترونیک در این استان
- ۳- وجود یک میلیارد از ۲۴ میلیارد تن مواد معدنی شناخته شده کشور در این استان
- ۴- وجود ۱۷۰ معدن فعال در این استان و استخراج سالانه حدود ۶ میلیون تن انواع مواد معدنی از آن
- ۵- پایین بودن کیفیت خدمات بازاریابی در استان

چالش‌ها

- ۱- عدم احداث سد‌های بزرگ در این استان پس از پیروزی انقلاب اسلامی (به

طوری که مردم ۶۵ درصد از روستاهای این استان از نداشتن آب شرب رنج می برند)

۲- پایین بودن سرعت توسعه گاز رسانی در این استان در مقایسه با سایر استان های کشور

۳- عدم احداث راه آهن اصفهان- شیراز

۴- عدم توسعه محور ارتباطی شیراز- سروستان- داراب و فسا با وجود عبور روزانه ۲۳ هزار خودرو در آن.

۵- عدم حمایت از بخش خصوصی سرمایه گذار در بخش معدن در صورت بروز خسارت یا ورشکستگی

۶- تحمیل خسارات مالی فراوان به سرمایه گذاران در بخش معدن استان به دلیل ریسک بالای فعالیت معدنی

۷- عدم وجود راه های ارتباطی و سهل الوصول برای گردشگران جهت بازدید از جاذبه های گردشگری استان

۸- بالا بودن نرخ سود بانکی و سپردن وثیقه تسهیلات تکلیفی در خصوص تولیدکنندگان و صادرکنندگان

راهبردهای بلندمدت

بررسیهای مختلفی در ارتباط با مسائل استان فارس صورت گرفته است و در بین آنها "سند ملی توسعه استان فارس" مصوبه هیات وزیران اصلی ترین قابلیتها و عمده ترین تنگناها و محدودیتهای توسعه و مسائل اساسی استان را بر می شمرد و هدفهای توسعه بلندمدت و راهبردهای حصول به این اهداف را ذکر می کند. سند مزبور توجه خود را بیشتر به مسائل زیربنایی معطوف می دارد (نسخه ضمیمه) که علی القاعده قبل از توسعه بازرگانی استان قرار می گیرند. یعنی ابتدا باید بر اساس سند توسعه استان اقدامات اساسی توسعه در استان آغاز شوند تا به تبع آن بخش بازرگانی حساسیت لازم را بیابد. معذالک موارد زیر در ارتباط با وظایف وزارت بازرگانی می تواند به عنوان راهبردهای کوتاه مدت و میان مدت از هم اکنون مدنظر قرار بگیرد.

راهبردهای میان مدت و کوتاه مدت

۱- ایجاد تالارهای منطقه ای و یا استانی بورس و نیز ایجاد دفتر نمایندگی کارگزاران در این استان به دلیل وجود پتانسیل بسیار بالای استان

۲- رونق و توسعه فعالیت کارگزاران بورس کالای کشاورزی از طریق حمایت از منابع سرمایه گذار از قبیل بانک کشاورزی

۳- برقی نمودن چاههای آب کشاورزی به منظور رفع بسیاری از مشکلاتی که در مسیر آبیاری تحت فشار در باغات وجود دارد

۴- فراهم نمودن زمینه بازاریابی مناسب و امکانات مناسب درجه بندی و بسته بندی متناسب با سلیقه مصرف کنندگان و حمل سریع این محصولات به بازارهای مصرف

۵- سرمایه گذاری در زمینه روشهای کاهش هزینه های تولید و افزایش کیفیت از طریق روشهای نوین و مکانیزه کشت

۶- فراهم نمودن زمینه سودآوری کشاورزان در بازار داخلی از طریق اعمال سیاستهای مناسب مانند تامین نهاده ها به صورت حمایتی و نظارت بر مصرف بهینه آن

در کنار آموزش از طریق مکانیزه های ترویج سازمان کشاورزی استان

۷- ایجاد آزمایشگاههای مجهزی برای استاندارد نمودن محصولات صادراتی در مراکز عمده استان

۸- دستیابی به بازارهای هدف صادراتی از طریق مشارکت بخش خصوصی و دولتی

۹- فراهم نمودن زمینه افزایش عملکرد در واحد سطح و افزایش سطح زیر کشت دانه های روغنی (آفتابگردان، گلرنگ، کنجد و کلزا)

۱۰- بالا بردن سطح آگاهی زارعین از طریق آموزش مسایل فنی مراحل مختلف کاشت، داشت و برداشت

۱۱- سرمایه گذاری در ماشین آلات، بذور اصلاح شده، سموم علف کش و شیوه های جدید تولید دانه های روغنی

۱۲- تکمیل ظرفیتهای خالی بخش الکترونیک در استان و افزایش توان رقابتی آن در عرصه بین المللی

۱۳- توسعه صنعت الکترونیک استان از طریق توسعه خدمات پس از فروش در تولیدات صنعت

۱۴- در اولویت قرار دادن اتمام پروژه های نیمه تمام صنعت الکترونیک کشور

۱۵- امکان سنجی سرمایه گذاری کشورهای اسلامی و بانک توسعه کشورهای اسلامی در صنایع الکترونیک استان از طریق شناخت ضعفهای حقوقی

۱۶- فراهم نمودن موجبات توسعه صنعتی در استان از طریق هدایت سرمایه گذارها به سمت فعالیت هایی که دارای مزیت نسبی و رقابتی است

۱۷- حمایت از بخش خصوصی فعال در بخش معدن

۱۸- فراهم نمودن شرایط استفاده از گاز برای کلیه واحدهای صنعتی به منظور جلوگیری از آلودگی محیط زیست

۱۹- تخصیص بودجه کافی به منظور فراهم کردن مقدمات تکمیل باند دوم محور شیراز، سروستان، داراب و فسا (به عنوان مهمترین محورهای اتصال دهنده این استان به مراکز استان های هم مرز گان، کرمان و سیستان و بلوچستان)

۲۰- در اولویت قرار دادن توسعه راه های استان فارس به ویژه راه آهن شیراز- اصفهانو شیراز- عسلویه

۲۱- کاهش هزینه های حمل و نقل بازرگانان استان از طریق اتصال استان به بنادر جنوبی کشور به وسیله احداث خطوط راه آهن

۲۲- تاسیس صندوق غیردولتی توسعه صادرات به منظور کاهش مشکلات بازرگانان استان

۲۳- توسعه گردشگری استان از طریق اصلاح عملکرد و ساختار مدیریت و نظام تصمیم گیری و اعمال فعالیت های بین بخشی و فرابخشی، بازنگری قوانین و مقررات

تاثیر گذار بر فعالیت های مربوط به گردشگری، ایجاد انگیزه های مالی و معنوی سرمایه گذاری در فعالیت های مربوط به این بخش، برگزاری نمایشگاه های ملی، منطقه ای و بین المللی در بخش توریسم و توسعه راه های ارتباطی جهت بازدید از جاذبه های گردشگری

۲۴- ساماندهی بخش بازرگانی داخلی استان از طریق شناسایی ظرفیتهای خالی و تعداد واحدهای مورد نیاز برای هر یک از اصناف و حذف تداخل های بی روجه شغلی و صنفی و برگزاری کلاسهای آموزشی و ترویجی برای کلیه اصناف و مشاغل در استان

۲۵- کاهش نرخ بهره اعتبارات و اصلاح روند ارزیابی وثیقه های ارایه شده از سوی صادرکنندگان

۲۶- تسهیل و تعجیل در اجرایی نمودن دستورالعملها و قوانین صادراتی مصوب و ابلاغی از سوی وزارت بازرگانی به منظور جهش صادرات استان

۲۷- تقویت تشکلهای و اتحادیه های تخصصی کالایی و صادراتی در استان در زمینه های مختلف از طریق مشارکت نهادهای بخشی وزارت بازرگانی

۲۸- ایجاد پایانه های صادراتی در گمرکات استان

۲۹- برگزاری دوره های آموزشی جهت اصناف (از جمله آموزش قوانین و مقررات صنفی و ...) به منظور تقویت بنیه علمی و تخصصی اصناف استان

۳۰- حمایت از بخش خصوصی در راستای تبدیل منطقه ویژه اقتصادی شیراز به منطقه آزاد تجاری

۳۱- تامین بودجه و اعتبار مشخص جهت احداث سیلو و انبار مکانیزه برای گندم

۳۲- راه اندازی خانه صنعت و معدن و اعزام هیاتهای تجاری به کشورهای مختلف دنیا به منظور گسترش تجارت و تعامل با سایر نقاط دنیا

۳۳- بهبود کیفیت خدمات بازاریابی از قبیل حمل و نقل و انبارداری به منظور کاهش قیمت خرید محصولات از طریق حذف واسطه ها

ضمیمه: راهبردهای بلندمدت

۱- گسترش صنایع برق، الکترونیک، فناوری اطلاعات و ارتباطات () و بستر سازی ایجاد صنایع نوین (نانو تکنولوژی و بیوتکنولوژی)

۲- بستر سازی ایجاد صنایع گاز، پتروشیمی و شیمیایی و معدنی و صنایع وابسته و پایین دست آنها

۳- تقویت و گسترش واحدهای صنایع غذایی، آشامیدنی، دارویی و صنایع تبدیلی کشاورزی و دامی

۴- بستر سازی برای ایجاد صنایع انرژی بر در استان با توجه به ذخایر عظیم گاز در جنوب فارس و منطقه پارس جنوبی و تولید هرچه بیشتر برق در استان با توجه به نزدیکی بودن منابع گاز

۵- مهار حداکثر روان آب ها و اعمال مدیریت بهینه در عرضه و تقاضای آب با اولویت آبخوان های با بیلان منفی و توسعه شبکه های آبیاری

۶- تکمیل زنجیره های تولید صنعتی، متناسب با قابلیت صنعتی استان و پیوند بنگاه های کوچک به واحدهای بزرگ صنعتی

۷- کمک به ایجاد و راه اندازی بازارهای منطقه ای، ساماندهی تجارت کالا و توسعه صادرات استان

۸- بستر سازی برای ایجاد و توسعه پارکها و شهرکهای علمی، صنعتی و فناوری و تقویت رابطه مراکز تولیدی با مراکز علمی و تحقیقاتی و برپایی کریدور علمی و فن آوری و بازار دانایی

۹- استفاده از شیوه های نوین بهره برداری کشاورزی و توسعه مهارتهای حرفه ای بهره برداران و تولید کنندگان با اعمال روشهای نوین مدیریت مزرعه و واحدهای صنعتی دامداری مبتنی بر افزایش بهره وری عوامل و نهاده های تولید

۱۰- بهره گیری از مشارکت بخشهای خصوصی- تعاونی و سازمانهای غیردولتی در حفظ منابع طبیعی استان

۱۱- توسعه روشهای بیولوژیکی و غیرشیمیایی در جهت کنترل آفات و بیماریهای گیاهی و دامی با تاکید بر محصولات صادراتی

۱۲- ایجاد بسترهای لازم برای صدور خدمات برتر پزشکی، فنی و مهندسی، فرهنگی و علمی به ویژه به کشورهای حوزه خلیج فارس

۱۳- بهسازی و توسعه خدمات زیربنایی، به ویژه شبکه های ارتباطی زمینی و هوایی استان

۱۴- جلب سرمایه گذاری داخلی و خارجی و گسترش تعامل با بازارهای جهانی

۱۵- ساماندهی صنایع دستی به منظور ارتقاء کیفیت این صنایع با تاکید بر جنبه های صادراتی

۱۶- زمینه سازی و ایجاد تسهیلات برای توسعه و تقویت فعالیت های صنعت گردشگری

۱۷- ایجاد ساز و کارهای لازم و حمایت از افزایش بهره وری در بخشهای اقتصادی و عوامل تولید

۱۸- کاهش فقر و گرسنگی و بهره مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی

۱۹- حمایت موثر از تشکیل و توسعه تعاونیها و ایجاد و گسترش شهرکها و مجتمعهای تعاونی

قزوین

مقدمه

استان قزوین با مساحتی برابر با ۱۵۵۴۹ کیلومتر مربع در دامنه جنوبی رشته کوه البرز قرار دارد و تمام قسمت های شمالی، غربی و جنوبی آن کوهستانی است. این استان از شرق به استان تهران، از غرب به استان زنجان، از جنوب به استان های مرکزی و همدان محدود می شود. بلندی های رشته کوه البرز در شمال شرقی- شمال غربی به صورت کوه های پراکنده، این استان را از استان های همجوار متمایز کرده است. این استان از مستعدترین مناطق کشاورزی کشور به شمار می آید به طوری که استان قزوین با داشتن کمتر از یک درصد از زمین های کشاورزی بیش از ۱۰ درصد از تولیدات بخش کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده است.

استان قزوین به دلیل برخورداری از شرایط اقلیمی مناسب، وجود اراضی حاصلخیز قابل کشتونیز بر خورداری از منابع آبی نسبتا غنی، از جمله قطب های کشاورزی کشور به شمار می آید. در حدود ۳۰ درصد از مجموع مساحت استان قابلیت کشت انواع محصولات

کشاورزی را دارد و دشت قزوین به عنوان یکی از حاصلخیزترین دشت های داخلی کشور قسمت اعظمی از زمین های کشاورزی استان را در خود جای داده است و بیش از ۶۰ درصد آن اراضی از نظر حاصلخیزی دارای درجه ۱ و ۲ و ۳ می باشد که از این نظر قابل مقایسه با دشت مغاندر استان اردبیل است.

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، استان قزوین به ۵ شهرستان، ۱۹ بخش، ۲۳ شهر و ۴۶ دهستان تقسیم شده است. جمعیت استاندارد سال ۱۳۷۵ حدود ۹۶۸۲۵۷ نفر بوده که این رقم در سال ۱۳۸۳ به ۱۱۰۴۸۷۳ نفر رسیده است. نرخ رشد جمعیت استان در طی سالهای ۸۳-۱۳۷۵ حدود ۱/۹ درصد می باشد و این در حالی است که نرخ رشد جمعیت استان در دهه ۷۵-۱۳۶۵ حدود ۱/۸۴ درصد بوده است. استان قزوین بدلیل وجود مراکز صنعتی و فعالیت های اقتصادی گسترده، از جمله استان های مهاجرپذیر کشور است.

در زمینه فعالیت های صنعتی و معدنی نیز استان قزوین از توانمندی های بالایی برخوردار بوده و همردیف با استان های بزرگ صنعتی کشور از قبیل تهران، اصفهان، آذربایجان شرقی و خوزستان می باشد. بر اساس آخرین اطلاعات موجود بیش از ۵۱۴ کارگاه بزرگ صنعتی دارای ۱۰ نفر کارکن و بیشتر در استان در حال فعالیت است. همچنین شهر صنعتی البرز با ۳۴۰ کارگاه بزرگ صنعتی یکی از بزرگترین مراکز صنعتی کشور به شمار می آید.

نقاط قوت

۱- استان قزوین با مساحت کمتر از یک درصد مساحت کشور، حدود ۱۰ درصد تولیدات زراعی و باغی کشور را تولید می کند.

۲- وجود زیرساخت های صنعتی تجهیز شده در مقیاس ملی و منطقه ای و توان جذب سرریزهای صنعتی تهران.

۳- محصول کشمش استان جزء اقلام اصلی صادرات غیرنفتی کشور است و ضرورت ساماندهی برای تولید، فرآوری، بسته بندی، بازاریابی و صادرات آن احساس می شود.

۴- نزدیکی به عمده ترین کانون های جمعیتی و قطب های صنعتی و وجود بازار مصرف برای محصولات کشاورزی و صنعتی تولید شده استان.

۵- استان قزوین به علت ظرفیت های موجود در بخش کشاورزی، آب و خاک از بزرگترین تولید کنندگان محصولات کشاورزی کشور به شمار می رود، به عنوان مثال تولید محصولات زراعی و باغی این استان در سال ۱۳۸۴ بالغ بر دو میلیون و ۷۶۷ هزار تن بوده است، که از این میزان محصول تولید شده یک میلیون و ۵۰۰ هزار تن محصولات زراعی و مابقی محصولات باغی بوده است و ارزش ریالی تقریبی این محصولات هشت هزار میلیارد ریال برآورد شده است.

۶- تنوع اقلیمی و اکولوژیکی جهت توسعه فعالیت های مختلف کشاورزی و تولید محصولات کشاورزی از قبیل انواع غلات (گندم، جو و برنج)، محصولات صنعتی (چغندر قند، دانه های روغنی، و...)، محصولات علوفه ای (شیدر، اسپرس، یونجه و...)، تولیدات متنوع باغی (زیتون، پسته، زردآلو، آلو قطره طلا، انگور، گردو، گیلاس، فندق، سنجند، انجیر، بادام، زیتون، انار و...) و سایر محصولات کشاورزی از قبیل (لوبیا، عدس، پیاز، سیب زمینی، گوجه فرنگی، انواع سبزیجات و...) و... محیط مناسبی را فراهم کرده است، که باعث شده است که استان قزوین، رتبه بالایی کشوری را از نظر ارزش افزوده در بخش کشاورزی بدست بیاورد.

۷- دشت قزوین به عنوان یکی از مستعدترین اراضی کشاورزی کشور می باشد که نقش بسیار مهمی در تولید محصولات کشاورزی، درآمد و ایجاد اشتغال برای مردم استان دارد.

۸- استان قزوین بعد از استان زنجان دارای مقام دوم در سطح زیر کشت باغات بارور و میزان تولید محصول زیتون کشور است. محصول زیتون تولیدی شهرستان طارم به کشورهای کانادا و عربستان و در داخل کشور به استان های مختلف صادر می شود.

۹- وجود بیش از ۱۴۰ واحد گاوداری صنعتی اصیل شیری با ظرفیت ۲۲ هزار رأس و ۲۵۰ واحد پروراندی گوساله با ظرفیت ۵۵ هزار رأس و همچنین وجود ۲۹ هزار رأس گاو اصیل، ۱۶ هزار رأس گاو آمیخته، ۱۷۶ هزار رأس گاو بومی و یک میلیون و ۳۰۰ هزار رأس گوسفند و بز در استان قزوین آن را به یکی از مهمترین مناطق تولیدات دامی کشور تبدیل

کرده است.

۱۰- دارابودن بیش از ۲ میلیون واحد دامی و تولید محصولات دامی (گوشت قرمز و سفید، تخم مرغ، آبنیان، عسل، انواع لبنیات، ...) استان را به یکی از قطب‌های صنعت دام و طیور کشور تبدیل کرده است.

۱۱- استان قزوین در تولید مرغ تخم‌گذار دارای رتبه اول، پولت تخم‌گذار و جوجه یک روزه رتبه دوم، تخم مرغ رتبه چهارم، تولید گوشت مرغ رتبه ششم، شیر رتبه هشتم و تولید گوشت قرمز رتبه یازدهم کشور است. به طوری که در حال حاضر در استان قزوین ۲۴ واحد پرورش مرغ تخم‌گذار با ظرفیت چهار میلیون و ۴۰۲ هزار قطعه، ۳۱۷ واحد پرورش نیمچه‌گوشتی با ظرفیت هشت میلیون و ۸۰۰ هزار قطعه، ۱۲ واحد پرورش پولت تخم‌گذار با ظرفیت یک میلیون و ۷۶۷ قطعه و ۱۵ واحد مرغ مادر گوسشتی با ظرفیت یک میلیون و ۵۴۵ هزار قطعه وجود دارد.

۱۲- داشتن منابع غنی آب‌های سطحی (رودخانه شاهرود، طالقان و ... و سیستم انتقال آب کشاورزی به دشت حاصلخیز قزوین و ... زمینه مناسبی را برای توسعه کشاورزی استان فراهم ساخته است)

۱۳- داشتن زیرساخت‌های ارتباطی مناسب (حلقه اتصال استان‌های مرکزی و جنوبی کشور با استان‌های شمال غرب و شمالی کشور و کشورهای ترکیه و منطقه قفقاز)
۱۴- داشتن زیرساخت‌ها و راه‌های ارتباطی قوی بین‌المللی (آزادراه‌های تهران- قزوین- زنجان، جاده‌های ترانزیت قزوین- همدان، قزوین- زنجان، قزوین- کرج، همدان تهران و ...) و شبکه راه‌آهن سراسری، عبور خطوط انتقال انرژی، و ...

۱۵- قرارگیری در مسیر کریدور شرق به غرب کشور، استان قزوین را به عنوان نقطه تلاقی مسیر جاده‌های شمال به جنوب و محورهای مواصلاتی استان‌های شرقی به غرب معرفی می‌کند که سالانه میزبان بیش از ۴۰ میلیون نفر مسافر است که بسیاری از آن‌ها تنها از این استان عبور می‌کنند و به دلیل ضعف امکانات اقامتی ترجیحی دهند در آن اقامت نداشته باشند.

۱۶- نیروگاه شهید رجایی به عنوان یکی از بزرگترین نیروگاه‌های حرارتی کشور سهم بسیار زیادی در تولید برق کشور دارد (سهم این نیروگاه معادل درصد از برق تولیدی کشور است).

۱۷- استقرار استان بر روی محور ترانزیتی تهران- اروپا، و خطوط راه‌آهن تهران- تبریز- جلفا.

۱۸- صنایع دستی متنوع از قبیل انواع فرش دستباف پشمی و ابریشمی، صنایع مسی، چاقو، ملیله کاری (اشیا و ظروف نقره‌ای)، کفش، چاروق، گلیم، گیوه و روفرشی و صنایع چوبی و ...)

۱۹- برخورداری از زمینه‌های مناسب فرهنگی، جاذبه‌های گردشگری تاریخی از قبیل برج‌های سه‌گانه خرقان، مجموعه آثار متمرکز در شهر قزوین از قبیل بازار سنتی و عمارت‌های موجود، مقبره شاهزاده اسماعیل، مسجد جامع قزوین، قلعه الموت و ... و جاذبه‌های اکوتوریسم و طبیعی فراوان (مانند حوزه رودخانه‌ها بویژه رودخانه شاهرود، سدهای موجود بر روی رودخانه‌ها از قبیل سد منجیل، سد طالقان و ...، مناظر منطقه طارم و الموت، کوهستانهای البرز، دریاچه‌های طبیعی از قبیل دریاچه اوان و ...)

۲۰- منطقه تاکستان (شهرهای تاکستان، ضیاءآباد و ...) یکی از قطب‌های تولید محصولات باغی از قبیل انواع انگور می‌باشد که سهم زیادی در صادرات غیر نفتی استان و کشور دارد.

۲۱- منطقه طارم قزوین نیز در تولید و صادرات انواع محصولات باغی از قبیل گردو، انار، زیتون و نیز محصولات دامی، لبنی، عسل و ... دارای مزیت بالایی است که با تامین منابع مالی و سرمایه‌گذاری در آن می‌تواند در اقتصاد منطقه منشأ تحول باشد که از جمله نیازهای استان در این منطقه توجه به صنایع تبدیلی متناسب با آن است.

۲۲- منطقه طالقان نیز مزیت زیادی در تولید انواع محصولات باغی نیمه سردسیری و سردسیری دارد که نیازمند توجه به صنایع تبدیلی متناسب با آن است.

۲۳- وجود برخی مراکز دانشگاهی و مراکز آموزش عالی صنعتی از قبیل دانشگاه بین‌المللی امام (ره)، دانشگاه‌های پیام‌نور، دانشگاه‌های قزوین و تاکستان، دانشگاه‌های جامع علمی و کاربردی و ...

۲۴- داشتن پیشینه صنعتی قوی، استقرار شهرهای صنعتی البرز و الوند و نیز وجود

شهرک‌های صنعتی فعال در استان از قبیل شهرک‌های صنعتی لیا کاسپین حیدریه و آرانج

نقاط ضعف

۱- محدودیت منابع مالی بخش خصوصی استان جهت سرمایه‌گذاری و بهره‌گیری از ظرفیت‌های استفاده نشده تولیدی.

۲- کوچک مقیاس بودن تولید در بخش کشاورزی و ضعف مکانیزاسیون و کافی نبودن مراکز و زیرساخت‌های نگهداری محصولات زراعی و باغی.

۳- تراز صادرات و واردات استان قزوین در سال ۱۳۸۲ منفی است، به طوری که میزان واردات از گمرکات استان بالغ بر ۱۶۴۸۷۵۵ میلیون ریال است در حالی که ارزش صادرات از گمرکات استان بالغ بر ۴۳۴۰۴۹۹ میلیون ریال است، که موازنه آن ۱۲۱۴۷۰۶ میلیون ریال منفی است. به نظر می‌رسد که یکی از عوامل اصلی آن ضعف گمرکات استان و دیگری صادرات محصولات تولیدی استان از گمرکات سایر استان‌های کشور باشد.

۴- کافی نبودن تأسیسات مهار و بهره‌برداری از منابع آب‌های سطحی.

۵- توسعه نیافتگی خدمات برتر و تخصصی در استان متناسب با موقعیت و جایگاه آن و ضعف کمی و کیفی در زمینه تأسیسات و تجهیزات شهری.

۶- ضعف زیربنای و تأسیسات خدماتی کانون‌های پر خوردار از جاذبه‌های توریستی.

۷- عدم انتشار توسعه‌یافتگی در سطح استان و گسترش خطی آن در امتداد جاده ترانزیت.

۸- پیوند ضعیف درون‌بخشی و بین‌بخشی در فعالیت‌های صنعتی و کشاورزی.

۹- تطابق نامناسب بین منابع آب‌های سطحی و خاک و بیابان منفی آب‌های زیرزمینی در شرق و جنوب استان.

۱۰- پایین بودن بهره‌وری تولید در بخش کشاورزی.

۱۱- کافی نبودن سرمایه‌گذاری‌های لازم برای بهره‌گیری مطلوب از جاذبه‌های گردشگری استان (یکی از زمینه‌های مهم سرمایه‌گذاری در استان قزوین، بخش اقامت‌است که متأسفانه در حال حاضر کمبود زیادی در آن حس می‌شود) در شهر قزوین تنها دو هتل ۲ ستاره مشغول فعالیت هستند.

۱۲- ضعف تعامل موثر اقتصادی مرکز استان با برخی از نواحی استان و استان‌های همجوار.

۱۳- ضعف صنایع تبدیلی و صنایع کوچک و نیز عدم استفاده آن‌ها از فناوری‌ها و دانش جدید

۱۴- استقرار بخش زیادی از استان در شعاع گسل زلزله البرز مرکزی و جنوب استان

۱۵- ضعف شبکه‌های بازاریابی و خدمات پشتیبانی تولید و نیز کمبود صنایع پشتیبانی بخش کشاورزی و فرآوری محصولات باغی، دام و طیور استان.

فرصت‌ها

۱- قرارگیری در محدوده ۱۲۰ کیلومتری ممنوعیت استقرار صنایع از تهران سبب شده تا استان قزوین دلیل دارا بودن زیرساخت‌های مناسب ارتباطی و صنعتی بتواند سرمایه‌گذاران و شعبات کارخانه‌های گوناگون را به سمت خود جلب نماید.

۲- طرح گردشگری شهری، طرحی است که در آغاز گردشگری به عنوان محوری برای ارتقای سطح زندگی مردم در یک شهر کمک گرفته می‌شود، این طرح نخستین بار است که در جهان اجرا می‌شود و در مهر سال ۸۴ قزوین به عنوان «پایلوت» این طرح برگزیده شده است.

۳- در سند توسعه استان قزوین بر این نکته تأکید شده است که «توسعه‌یافتگی قزوین بر پایه توسعه صنعت و کشاورزی و استفاده حداکثر از قابلیت‌های بازرگانی گردشگری استوار خواهد بود.» می‌توان گفت که با توجه به نکته مذکور «توسعه گردشگری به عنوان یکی از محورهای توسعه استان قزوین به این معنی است که هم اعتبارات عمومی و هم اعتبارات استانی باید برای این بخش هزینه شود.»

۴- استان قزوین به عنوان یک استان صنعتی با ۴۰ هزار دانشجو، دارای زیرساخت‌هایی مثل شبکه پرسرعت انتقال دیتا و خطوط فیبر نوری است که این زیرساخت‌ها می‌تواند زمینه اجرا و بهره‌گیری از تکنولوژی‌های مدرن نظیر تجارت

الکترونیک، تاسیس شهرهای اینترنتی و آموزش های مجازی را فراهم کند

۵- راه اندازی نقطه تجاری استان زمینه مناسبی را برای بهره‌مندی تجار و بازرگانان استان از اطلاعات به هنگام بازرگانی و تجارت فراهم نموده است. اهمیت فعالیت نقطه تجاری در استان قزوین با توجه به حضور نزدیک به دو هزار واحد صنعتی فعال در سطح استان، به منظور افزایش توسعه صادرات و بهبود وضعیت اقتصادی استان آشکارا مشخص است.

۶- صدور بالغ بر هشت هزار و ۷۰۰ تن انواع محصولات و فرآورده‌های کشاورزی از این استان به خارج از کشور در سال ۱۳۸۴ که شامل مغز پسته، فندق، کشمش، گلوکز ذرت و انواع خشکبار به ارزش ۵۰ میلیارد ریال که به کشورهای حوزه خلیج فارس، اروپا، آمریکا و آسیا صادر شده است که با سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی و فرآوری متناسب با وضعیت کشاورزی استان می‌تواند نقش بسیار مهمی را در صادرات غیر نفتی استان و کشور به خود اختصاص دهد.

۷- دسترسی به نیروی کار ماهر، نیمه‌ماهر و غیر ماهر فراوان بدلیل مهاجرت گسترده از مناطق توسعه نیافته و پرجمعیت استان‌های مجاور به استان قزوین نقش بسیار مهمی در توسعه صنعتی و کشاورزی استان ایفا می‌نماید.

۸- قرارگیری استان قزوین در مسیر راه آهن آسیا- اروپا که در حال حاضر کشورهای اکو و آسیای میانه را از طریق ایران و استان قزوین به ترکیه و اروپا متصل می‌کند و در صورت بازگشایی راه آهن قفقاز، ارتباط ریلی ایران با اروپا علاوه بر مسیر ترکیه از جمهوری‌های قفقاز نیز امکان پذیر خواهد شد، لزوم استفاده از این موضوع در راستای توسعه اقتصادی - بازرگانی استان ضروری است.

۹- نزدیکی با مبادی ورود و خروج کالا خصوصاً منطقه قفقاز و ترکیه به عنوان دروازه اروپا.

۱۰- بهره‌مندی از موقعیت مکانی و جغرافیایی ممتاز به عنوان گلوگاه متصل کننده غرب و شمال غرب کشور با شمال با توجه به استقرار در کریدور شمال- جنوب و غرب- شرق از نظر ارتباطات جاده‌ای و ...

۱۱- توسعه فعالیت‌های بازرگانی با تاکید بر خدمات بازرگانی نوین با توجه به موقعیت جغرافیایی (مزیت مکانی) استان.

۱۲- امکان ایجاد خوشه‌های صنعتی با تاکید بر صنایع نساجی، ذوب فلزات و صنایع مرتبط با انرژی و قطعه‌سازی و ماشین‌آلات و توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع تبدیلی و تکمیلی، صنایع غذایی، فلزی، خودروسازی، برق و الکترونیک با توجه به سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در زیرساخت‌های استان.

۱۳- سرمایه‌گذاری در ساخت سدهای خاکی و انحرافی برای گسترش سطح زیرکشت آبی و استفاده بهینه از منابع آب و خاک استان.

۱۴- صدور مصوبه احداث سه شهرک صنعتی جدید خرم‌دشت- شال و اسفرورین و آبیگ و نیز ارائه پیشنهاد احداث چهار شهرک صنعتی محمدیه قزوین، طارم سفلی و بوین زهر توسط استان که پس از تصویب نهایی و تملک اراضی وارد مرحله طراحی خواهد شد لازم به ذکر است که مرحله تملک اراضی شهرک صنعتی خرم‌دشت به عنوان بزرگ‌ترین شهرک صنعتی استان قزوین با دو هزار و هکتار مساحت به پایان رسیده و فاز نخست آن در هکتار به زودی به منظور واگذاری به سرمایه‌گذاران صنعتی و ساخت و ساز واحدهای صنعتی به مرحله اجرا در خواهد آمد و شهرک صنعتی آبیگ نیز در مرحله طراحی می‌باشد.

۱۵- ایجاد زمینه مناسب برای فعالیت بخش خصوصی در بخش صنعت استان که به عنوان نمونه می‌توان به صدور مجوز طرح‌های توسعه فولاد آریان به عنوان تنها خط نورد نیمه سنگین بخش خصوصی خاور میانه (که مجوز نخستین طرح توسعه این واحد برای راه‌اندازی کوره ذوب و تولید ۳۰۰ هزار تن محصول در سال صادر شده است و مجوز طرح‌های دوم و سوم توسعه کارخانه فولاد آریان نیز در آینده نزدیک صادر خواهد شد) اشاره کرد. هزینه راه‌اندازی این واحد توسط بخش خصوصی با صرف ۷۰ میلیارد تومان سرمایه برای ایجاد این کارخانه در منطقه محروم بوئین زهر سبب رونق اقتصادی در این منطقه و مناطق همجوار دیگر می‌شود. رقم اشتغال غیرمستقیم ایجاد شده توسط فولاد آریان تا حدود ۸ هزار نفر پیش‌بینی شده است که هزار نفر از این رقم، به صورت مستقیم در این واحد مشغول به کار می‌شوند.

چالش‌ها

۱- ضعف بخش‌های خدمات فنی قوی و تامین قطعات ماشین‌آلات و نارسایی

در حوزه خدمات رفاهی، که این وضعیت ناشی از نزدیکی استان قزوین به تهران است. این استان از نظر صنعتی جزء ۶ استان صنعتی کشور است (استان‌های آذربایجان شرقی، اصفهان، تهران، خراسان و خوزستان استان‌های صنعتی دیگر کشور هستند.) ولی با توجه به جایگاه توسعه صنعتی استان به لحاظ خدمات پشتیبانی وضعیت مناسبی ندارد. به عنوان نمونه اداره استاندارد و تحقیقات صنعتی قزوین و تجهیزات آزمایشگاهی مرتبط با آن رتبه ۲۷ کشور را به خود اختصاص داده است و این باعث می‌شود که استان قزوین خدمات فنی و پشتیبانی صنعتی خود را از سایر استان‌های کشور دریافت کند.

۲- وجود مراکز تفریحی و جاذب گردشگری در همسایگی استان که با سرمایه‌گذاری بیشتر، داشتن تجهیزات رفاهی و پذیرایی بیشتر، داشتن اقامتگاه‌های مجهز، تبلیغات فراوان و دارا بودن سابقه مدیریتی زیاد، به عنوان رقیبی برای جاذبه‌های تاریخی و اکوتوریسم استان مطرح هستند از قبیل:

● غار علیصدر در استان همدان به عنوان یکی از رقبای اصلی گردشگری طبیعی استان، و جاذبه‌های تاریخی دیگر استان همدان بدلیل داشتن امکانات مناسب برای جذب گردشگر

● سواحل و جنگل‌های استان گیلان به عنوان رقیب اصلی منطقه طارم، طالقان، الموت و سایر جاذبه‌های گردشگری طبیعی استان

● مناطق بیلاقی شمال تهران

● مناظر طبیعی طارم سفلی و غار کتله خور و سایر مکان‌های تاریخی جاذب گردشگر در استان زنجان

۳- قرارگیری منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان به عنوان یک رقیب در جذب سرمایه‌گذاری‌های صنعتی

۴- تمرکز شدید جمعیت و فعالیت در مرکز استان و عدم تعادل در سازمان فضایی در زمینه نظام شهری و ارائه خدمات برتر.

۵- توسعه بی‌رویه فعالیت‌های صنعتی و توزیع آن در خارج از شهرکها و مجتمع‌های صنعتی استان

۶- عدم توجه مناسب به بازسازی و مرمت آثار تاریخی و حفظ منابع طبیعی و بهره‌برداری از آن در توسعه صنعت گردشگری.

۷- چالش سرریز شدن وظایف مدیریت نشده و عملکردهای ملی و منطقه‌ای تهران به استان.

۸- ضعف امکانات بازرگانی داخلی و خارجی و عدم رشد متناسب آن با سایر فعالیت‌های اقتصادی استان و به ویژه در بخش صنعت.

۹- فرسایش و تخریب حوزه‌های آبخیز استان و نیز افت شدید آبخوان‌ها و عدم تعادل بین منابع تغذیه کننده و تخلیه کننده آب‌های زیرزمینی.

۱۰- گسترش شوری در جنوب شرقی استان و لزوم اجرای برنامه‌های کنترل، ورود و خروج آب‌های سطحی.

۱۱- مطرح بودن گمرکات استان‌های همجوار مانند تهران و مرکزی در کنار ضعف گمرک استان باعث شده است که بیشتر صادرات استان قزوین از طریق آن‌ها صورت گیرد.

۱۲- سکونت بیشتر سرمایه‌گذاران و مالکان کارخانه‌ها در تهران باعث گردیده است تا عواید حاصل از رشد تولیدات کمتر در خدمت توسعه استان قرار گیرد.

۱۳- آسیب‌پذیری بخش‌های عظیمی از گستره استان بدلیل بروز زلزله، سیل و سایر حوادث غیرمترقبه

توصیه‌هایی برای بخش بازرگانی

۱- تقویت و تجهیز گمرک استان در راستای تسهیل امور واردات (بویژه در زمینه کالاهای سرمایه‌ای، واسطه‌ای و مواد اولیه) و صادرات محصولات تولیدی استان (با همکاری سازمان بازرگانی، استانداری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۲- تلاش برای بهره‌گیری از شیوه‌های جدید بازرگانی از جمله استفاده از فناوری‌های ارتباطی جهت معرفی پتانسیل‌های استان و کسب مهارت و استفاده از ابزارهای جدید ارتباطی جهت رونق بخشیدن به اقتصاد استان (با همکاری سازمان بازرگانی، استانداری، صدا و سیما، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۳- راه‌اندازی و برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های مختلف استانی (از قبیل برگزاری جشنواره انگور بدلیل شهرت ملی و جهانی باغات انگور تاکستان و جشنواره زیتون منطقه طارم)، تقویت جشن‌های استان از قبیل جشن فندق، جشن انار و جشن گندم، برای معرفی بهتر توانمندی‌های آن و شرکت در نمایشگاه‌های داخلی و بین‌المللی برای معرفی کالاهای تولیدی استان (با همکاری سازمان بازرگانی، صدا و سیما، استانداری، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، بخش خصوصی و ...)

۴- آرایه تسهیلات و آموزش‌های لازم برای بکارگیری روش‌های جدید در جهت فرآوری، بسته‌بندی، انبارداری و صدور کالاهای تولیدی استان با تاکید ویژه بر محصولات کشاورزی و دامی دارای مزیت از قبیل زیتون، محصولات باغی، کشمش (بازرگانی، سازمان مدیریت و جهاد کشاورزی)

۵- تقویت خدمات نوین، گسترش تجارت الکترونیک، توجه به بازاریابی الکترونیک، گسترش فعالیت‌های بازار بورس استان و کارگزاری‌های آن (با همکاری سازمان بازرگانی، استانداری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، سازمان بورس، وزارت فناوری اطلاعات و دانشگاه‌های استان)

۶- آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه‌های کوتاه مدت آموزشی و میان‌مدت، و برگزاری کارگاه‌های آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در سازمان بازرگانی استان در زمینه‌های بازاریابی، قوانین و مقررات گمرکی، قوانین بانکی و بیمه و تجارت الکترونیک. (سازمان بازرگانی)

۷- ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون سازمان بازرگانی در راستای دولت الکترونیک و ایجاد زمینه‌های توسعه تجارت الکترونیکی در استان (با همکاری سازمان بازرگانی، وزارت ارتباطات، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی)

۸- گسترش و بهبود خدمات پشتیبانی‌کننده فعالیت‌های توسعه بازرگانی خارجی از قبیل شعبات ارزی بانک‌ها، بیمه، خدمات مالی - اعتباری و شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی (با همکاری بانک مرکزی، وزارت اقتصاد و دارایی، وزارت راه و ترابری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۹- تخصیص اعتبار برای ایجاد و توسعه زیرساخت‌های توسعه بازرگانی و نگهداری کالا با تاکید بر ساخت انبارهای سرپوشیده و روباز (بازرگانی و سازمان مدیریت)

۱۰- برطرف کردن مشکلات اداری مرتبط با توسعه نظام بازرگانی استان و آرایه خدمات در کوتاه‌ترین زمان ممکن (بویژه در زمینه خدمات کارت بازرگانی) که خواهد توانست از جذب بازرگانان استان و ... توسط گمرکات سایر استان‌ها از قبیل تهران جلوگیری کند. (سازمان بازرگانی)

۱۱- کاهش تصدی‌گری دولت در بخش بازرگانی و توجه به توانایی‌های بخش تعاونی و خصوصی و نظارت بر نحوه عملکرد آن‌ها (سازمان بازرگانی)

توصیه‌هایی برای توسعه استان (مرتبط با بخش بازرگانی)

۱- تلاش برای ایجاد زیرساخت‌های جذب گردشگر داخلی و خارجی بویژه سرمایه‌گذاری در ساخت هتل‌ها، مهمانپذیرها و اقامتگاه‌های گردشگری با درجه‌های مختلف در جوار جاذبه‌های گردشگری از قبیل شهرهای قزوین، آوج، مناطق گردشگری طبیعی طارم، طالقان، الموت و دریاچه طبیعی اوآن و ... (با همکاری سازمان بازرگانی، سازمان گردشگری و میراث فرهنگی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، استانداری استان و بخش خصوصی)

۲- تلاش برای تهیه برنامه‌های تلویزیونی مستندها و بروشورهای تبلیغاتی، طراحی وب‌سایت‌های مختلف و ... از جاذبه‌های صنعتی، معدنی، فرهنگی، گردشگری تاریخی و طبیعی برای جذب سرمایه‌گذاران و ... به زبان‌های ترکی استانبولی، فارسی، انگلیسی، روسی و عربی (با همکاری سازمان‌های بازرگانی، استانداری، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، ایرانگردی و جهانگردی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۳- تسهیل فرآیند سرمایه‌گذاری برای بخش‌های خصوصی داخلی و جذب سرمایه‌های خارجی، از قبیل صدور موافقت‌نامه‌های اصولی، آرایه اعتبارات از محل منابع ملی و استانی، معافیت‌های ویژه مالیاتی، فراهم ساختن زمینه‌های حقوقی برای همکاری‌های مشترک و ... (با همکاری سازمان‌های بازرگانی، استانداری، صنایع و

معادن، جهاد کشاورزی، ایرانگردی و جهانگردی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۴- استان قزوین به علت ظرفیت‌های موجود در بخش کشاورزی، آب و خاک از بزرگترین تولیدکنندگان محصولات کشاورزی کشور به شمار می‌رود، که این امر نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری و تقویت صنایع تبدیلی، بسته‌بندی، فرآوری، نگهداری و بازاریابی مرتبط با کشاورزی استان نقش بسیار مهمی در راستای افزایش صادرات غیر نفتی استان خواهد داشت. (با همکاری سازمان‌های بازرگانی، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و ...)

۵- افزایش سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی، تامین خدمات برتر، دانش فنی، تامین تجهیزات حفاری و گسترش کارخانجات فرآوری مواد معدنی فلزی و کانی‌های غیر فلزی با استفاده بهتر و بالا بردن بهره‌وری معادن استان در جهت ایجاد اشتغال و افزایش صادرات غیر نفتی استان (با همکاری سازمان‌های بازرگانی، استانداری، سازمان کار و امور اجتماعی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، دانشگاه‌های استان، صدا و سیما استان)

۶- راه‌اندازی رشته‌های اقتصاد (در گرایش‌های مختلف) و مدیریت بازرگانی و بازاریابی (وزارت علوم و دانشگاه‌های استان)

۷- با توجه به اینکه استان قزوین در تولید انواع سنگ‌های تزئینی و نماداری مزیت نسبی می‌باشد لزوم توجه به مشکلات تولیدکنندگان و رفع موانع در راستای اشتغال‌زایی امری لازم و ضروری است (بانک‌های استان، سازمان نوسازی صنایع ایران، دانشگاه‌های استان، سازمان مدیریت)

۸- دوبنده کردن راه‌آهن تهران - قزوین و مطالعه طرح ساخت فرودگاه در استان با توجه به جنبه قوی صنعتی استان (وزارت راه و ترابری)

۹- اعطای اعتبارات از منابع ملی و استانی برای توسعه کشاورزی استان با تاکید بر تولیدات باغی بویژه تولید زیتون، پسته، انگور، گردو، بادام، سیب و ... و گسترش زیرکشت آن‌ها با توجه به مناسب بودن شرایط آب و خاک و اقلیم استان (سازمان مدیریت، وزارت جهاد کشاورزی)

۱۰- راه‌اندازی مرکز مطالعات زیتون و انگور برای تحقیق در خصوص تولید و معرفی گونه‌های بهتر و آموزش کشاورزان استان (سازمان مدیریت، وزارت جهاد کشاورزی، دانشگاه‌های استان)

۱۱- توسعه صنعتی استان با توجه به قرارگیری آن در محور تهران - تبریز و همجواری با قطب‌های صنعتی متعدد در مرکز و غرب کشور با اولویت صنایع متالورژی و ذوب فلزات، صنایع مرتبط با انرژی و صنایع شیمیایی و پتروشیمی (وزارت نفت، صنایع و معادن، شرکت ملی پتروشیمی، سازمان مدیریت، سازمان شهرک‌های صنعتی)

۱۲- تقویت مراکز آموزش عالی استان در جهت تمرکززدایی دوره‌های کارشناسی دانشگاه‌های تهران و توسعه تحصیلات تکمیلی و مراکز تحقیقاتی و فناوری اطلاعات و ارتباطات. (وزارت علوم)

۱۳- یکپارچه‌سازی اراضی و تبدیل اراضی دیم به آبی مکانیزه در چارچوب نظام تخصیص منابع آب در حوضه آبریز و در نظر گرفتن نیازهای پایین دست، توسعه باغداری با تاکید بر زیتون، انگور و سیب - توس - عه‌فعالی - ت‌های آبی‌روری و تب-دیل دامداری‌های سنتی به صنعتی. (وزارت جهاد کشاورزی، وزارت نیرو)

۱۴- سازماندهی فعالیت‌های صنعتی جدید با تاکید بر محور ارتباطی قزوین - تاکستان - ابهر به عنوان یکی از محورهای توسعه صنعتی استان و تمرکززدایی از مرکز استان در راستای عدالت فضایی. (وزارت صنایع و معادن)

۱۵- یکی از موانع موجود بر سر راه سرمایه‌گذاران مراحل پیچیده و زمان‌بر اداری و بوروکراسی اداری است که سبب می‌شود سرمایه‌گذاران بخش خصوصی تمایل زیادی برای فعالیت نداشته باشند، لذا پیشنهاد می‌شود با برنامه‌ریزی‌های ویژه‌ای سعی شود تا سرمایه‌گذاران با بوروکراسی اداری کمتری در تهیه مجوزها و بهره‌برداری و احداث ساختمانها و ... مواجه شوند. (سازمان مدیریت و استانداری)

۱۶- تعیین مناطق گردشگری طبیعی الموت و دریاچه طبیعی اوآن به عنوان منطقه نمونه گردشگری بین‌المللی و محدوده‌های طالقان و حوزه رودخانه شاهرود به عنوان مناطق نمونه گردشگری استانی. (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، استانداری، سازمان گردشگری و میراث فرهنگی و ...)